

บทที่ 3

รัฐ (state)

รัฐ เป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญที่สุด เพราะกฎหมายระหว่างประเทศ วางกฎเกณฑ์และข้อบังคับ ควบคุมการกระทำของรัฐซึ่งในสมัยก่อนลัทธิคลาสสิก ถือว่ารัฐเท่านั้นที่เป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ปัจจุบันบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศยังขยายไปถึงองค์การระหว่างประเทศด้วย

รัฐ คือคณะบุคคลที่รวมกันอยู่เป็นปึกแผ่นถาวรในอาณาเขตที่แน่นอน มีการปกครองเป็นระเบียบ มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่ใคร

องค์ประกอบที่สำคัญของรัฐ

1. พลเมือง
2. อาณาเขต
3. การปกครอง
5. อำนาจอิสระ

1. พลเมือง พลเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่จะประกอบเป็นรัฐ จำนวนพลเมืองที่จะประกอบเป็นรัฐนั้น ไม่มีกำหนดแน่นอนตายตัว อาจจะมีมากหรือน้อยก็ได้ แต่ก็ต้องมีจำนวนมากพอสมควรที่จะสามารถดำรงความเป็นอยู่ได้ด้วยตนเอง จีนมีพลเมืองร่วมพันล้านคนกับสาธารณรัฐ Saint-Marin ซึ่งมีพลเมืองหมื่นกว่าคนก็เป็นรัฐด้วยกัน แต่ครอบครัวเพียงครอบครัวเดียวย่อมไม่สามารถเป็นรัฐได้ นักปราชญ์สมัยก่อน เช่น อริสโตเติล ก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน อนึ่ง พลเมืองที่มาวมกันอาจมีเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีแตกต่างกันแต่ผูกพันทางนิตินัยกับรัฐโดยมีสัญชาติเดียวกัน การได้สัญชาติย่อมเป็นไปตามกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ

2. **อาณาเขต การเป็นรัฐ** นั้นจะต้องมีดินแดนให้ประชาชนได้อยู่อาศัย ดินแดนจะเล็กหรือใหญ่ จะมั่นคงด้วยทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่ไม่สำคัญ รัสเซียมีเนื้อที่เกือบ 9 ล้านตารางไมล์ กับโมนาโคซึ่งมีเนื้อที่เพียงเล็กน้อย ต่างก็เป็นรัฐ และดินแดนไม่จำเป็นต้องเป็นผืนเดียวติดต่อกัน อาจจะเป็นดินแดนโพ้นทะเลก็ได้ เช่น อังกฤษมีอาณานิคมอยู่ทั่วโลก กลุ่มชนที่ร่วมน เช่น พวกยิปซี ย่อมไม่สามารถเป็นรัฐได้ เพราะไม่มีดินแดนเป็นของตนเอง หรือปาเลสไตน์ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีดินแดนของตัวเองก็ยังเป็นรัฐไม่ได้

3. **มีการปกครองหรือรัฐบาล** การดำรงสภาพเป็นรัฐนั้นนอกจากจะมีดินแดนแล้ว จะต้องมีการจัดวางระเบียบการปกครองของตนเอง ในรูปของรัฐบาล ทำการบริหารงานทั้งภายในและภายนอกของรัฐ จัดบริหารสาธารณะให้แก่ประชาชน รักษาความสงบเรียบร้อยในดินแดนของตน และจัดระเบียบการปกครองภายในของตน ส่งเสริมความเจริญของประเทศและรักษาสันติป้องกันผลประโยชน์ของประชาชนของตน

อนึ่งอำนาจในการปกครองต้องมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รัฐบาลพลัดถิ่นของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปที่ถูกเยอรมันยึดครองและมาตั้งรัฐบาลที่อังกฤษ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังไม่ถือว่าเป็นรัฐบาลที่แท้จริง เพราะไม่มีอำนาจแท้จริงในการปกครอง การปกครองจะเป็นในรูปใด ระบอบใดไม่สำคัญ อาจจะเป็นประชาธิปไตย, ระบอบเผด็จการ สังคมนิยม หรือสมบูรณาญาสิทธิราช ก็ได้

4. **มีอำนาจอิสระ**¹ รัฐจะต้องมีอำนาจอิสระทั้งภายในและภายนอก อำนาจอิสระภายในของรัฐ หมายถึง อำนาจของรัฐในการจัดการกิจการภายในประเทศในทุกสาขาแต่ผู้เดียว โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก ซึ่งผิดกับองค์การปกครองภายในของรัฐ เช่น จังหวัด อำเภอหรือเทศบาล ซึ่งกระทำการกิจการภายในอาณาเขตของตนโดยได้รับมอบอำนาจจากรัฐ รัฐมีอำนาจอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ในอาณาเขตของรัฐ พลเมืองที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐย่อมต้องอยู่ใต้กฎหมายและการปกครองของรัฐ แต่อาจมีข้อยกเว้น

¹ Ch. Rousseau L' independence de l'Etat dans l'ordre international. Rec des cours, 1948 II page 171

บางกรณีที่ไม่อยู่ในอำนาจของรัฐเจ้าของอาณาเขต เช่น ปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritoriality) ซึ่งหมายถึงสิทธิบางอย่างซึ่งให้แก่บุคคลบางคนหรือสิ่งของบางอย่างที่ไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจศาลของรัฐ เช่น ประมุขหรือผู้แทนของรัฐต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ กองทหารของรัฐต่างประเทศและเรือรบของรัฐต่างประเทศ

อำนาจอิสระภายนอก แสดงออกโดยการที่รัฐสามารถติดต่อสัมพันธ์กับรัฐอื่นได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องพึ่งคำสั่งจากรัฐอื่นและได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคกับรัฐอื่น ศาลของรัฐอื่นไม่มีสิทธิที่จะพิจารณาคดีที่รัฐตกเป็นจำเลย ยกเว้นคดีเกี่ยวกับการค้า แต่เนื่องจากรัฐเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมระหว่างประเทศ อำนาจอิสระของรัฐอาจถูกจำกัดโดยกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น สิทธิในการทำสงครามซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐ ปัจจุบันถูกห้ามโดยกฎบัตรสหประชาชาติที่ห้ามรัฐต่าง ๆ ทำสงครามยกเว้นสงครามป้องกันตัว

รัฐต่างกับชาติ ชาติ (Nation) ไม่ใช่บุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน พูดภาษาและนับถือศาสนาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างเดียวกัน รัฐอาจประกอบด้วยคนหลายชาติ เช่น ประเทศออสเตรเลีย-ฮังการี ประกอบด้วยชาวเยอรมัน, อิตาลี, รูมาเนีย, โปแลนด์ และเชโกสโลวาเกีย พอสรุปได้ว่ารัฐอาศัยความผูกพันทางการเมืองระหว่างหมู่ชนที่อยู่ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อป้องกันสิทธิและผลประโยชน์ของหมู่คณะ แต่ชาติผูกพันทางจิตใจและวัฒนธรรมมากกว่า

ประเทศ หมายถึง อาณาเขตทั้งหมดของรัฐ

รูปของรัฐ

รูปของรัฐอาจแบ่งแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ รัฐเดี่ยว และรัฐรวม

1. รัฐเดี่ยว หมายถึงรัฐซึ่งมีการปกครองเป็นเอกภาพไม่ได้แบ่งแยกออกจากกัน มีรัฐบาลกลางปกครองประเทศเพียงรัฐบาลเดียว แม้ว่าจะมีการกระจายอำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นแต่ก็ยังอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลกลาง มีประมุขของรัฐแต่เพียงผู้เดียวและองค์การนิติบัญญัติองค์กรเดียว

เช่น ประเทศไทยรัฐธรรมนูญทุกฉบับมักจะระบุว่าประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้ ฝรั่งเศส เบลเยียม ฮอลแลนด์ ญี่ปุ่น สเปน และปอร์ตุเกส ก็อยู่ในรูปของรัฐเดี่ยวทั้งนั้น

2. รัฐรวม หมายถึง รัฐสองรัฐหรือหลายรัฐมารวมกันโดยเหตุการณ์หรือผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่าง รัฐรวมมีหลายประเภท

ก. รัฐรวมระหว่างสองรัฐมี 2 ประเภท

(1) รัฐรวมที่มีประชาชนเดียวร่วมกันแต่กิจการภายในและภายนอกเป็นอิสระแก่กัน รัฐรวมประเภทนี้เกิดจากเหตุบังเอิญโดยกฎหมายว่าด้วยการสืบราชสมบัติของรัฐหนึ่ง ระบุว่าผู้จะสืบราชบัลลังก์องค์ต่อไป ได้แก่ ผู้เป็นกษัตริย์ของประเทศหนึ่งอยู่แล้ว ฉะนั้นกษัตริย์องค์เดียวจึงเป็นประมุขของสองรัฐในเวลาเดียวกัน การรวมเช่นนี้รัฐที่เข้ามารวมกันไม่มีความสัมพันธ์ในด้านกฎหมายแต่อย่างใดเพียงแต่มีกษัตริย์องค์เดียวกันเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติเนื่องจากมีประชาชนเดียวกันการดำเนินนโยบายต่างประเทศก็มักจะเป็นไปในแนวทางเดียวกันด้วย รัฐที่เข้ามารวมกันยังคงมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีอิสระภาพทั้งภายในและภายนอก แต่รูปการปกครองของรัฐที่เข้ามารวมอาจจะแตกต่างกันได้ เช่น ประเทศหนึ่งมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่อีกประเทศหนึ่งมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ตัวอย่างเช่น คองโกกับเบลเยียม ซึ่งเป็นรัฐรวมระหว่าง ค.ศ. 1885-1908 ในประวัติศาสตร์ได้เคยมีรัฐรวมชนิดดังกล่าว เช่น โปแลนด์กับลิทัวเนีย (ค.ศ. 1385-1569) รัสเซียกับเนยซาเทล (ค.ศ. 1707-1857) อังกฤษกับแฮนโนเวอร์ (ค.ศ. 1714-1837) ฮอลแลนด์กับลักซิมเบิร์ก (ค.ศ. 1815-1890)

ปัจจุบันรัฐรวมชนิดนี้ไม่มีแล้ว โดยปกติเป็นการรวมที่มีลักษณะชั่วคราวไม่ถาวรและสลายตัวได้ง่าย เพราะเป็นการรวมกันในตัวกษัตริย์แต่ผู้เดียว ฉะนั้นเพียงแต่กฎหมายภายในของอีกรัฐหนึ่งห้ามสตรียขึ้นครองราชย์หรือกษัตริย์สวรรคตก็อาจจะทำให้รัฐรวมรูปนี้สลายตัวได้

(2) รัฐรวมที่มีประชาชนเดียวกันแต่กิจการภายนอกร่วมกันส่วนกิจการภายในเป็นอิสระซึ่งกันและกัน รัฐรวมชนิดนี้เกิดขึ้นเมื่อรัฐสองรัฐมารวมกันภายใต้กษัตริย์องค์เดียวกัน เกิดการรวมกันเข้าเป็นบุคคลระหว่างประเทศ

บุคคลเดียว ประกอบลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

(ก) มีอาณาเขตติดต่อใกล้เคียงกัน

(ข) รวมกันโดยบทบัญญัติของกฎหมายในหรือสนธิสัญญา

(ค) มีประมุขเป็นกษัตริย์ร่วมกัน

(ง) มีองค์การร่วมกันซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ เช่น กิจการต่างประเทศ การป้องกันประเทศ สำหรับกิจการภายในอย่างอื่นรัฐที่เข้ามารวมกันมีอำนาจอิสระ มีกฎหมายภายในของตนเอง มีศาลของตนเอง แต่สูญเสียสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ การรวมอาจจะสลายตัวได้ โดยการตกลงทั้งสองฝ่าย

ในประวัติศาสตร์ได้เคยมีการรวมรัฐชนิดนี้หลายครั้ง เช่น รัฐรวมระหว่างสวีเดนกับนอร์เวย์ ในปี ค.ศ. 1815 - 1905 รวมกันโดยสนธิสัญญา ม็อส วันที่ 6 สิงหาคม 1815 มีประมุขร่วมกัน คือ กษัตริย์สวีเดนเป็นกษัตริย์ของนอร์เวย์ด้วย นอร์เวย์และสวีเดนมีรัฐมนตรีต่างประเทศคนเดียวกัน ดำเนินกิจการต่างประเทศของทั้งสองประเทศ แต่สำหรับกิจการภายใน รัฐบาลของทั้งสองประเทศแยกออกจากกัน แต่ละประเทศมีอิสระในกิจการภายในของตนโดยสมบูรณ์ แต่ในสายตาของรัฐภายนอก นอร์เวย์และสวีเดนรวมกันเป็นรัฐเดียว

รัฐรวมระหว่างออสเตรีย-ฮังการี ในปี ค.ศ. 1867-1918 มีประมุขเป็นกษัตริย์ร่วมกันโดยจักรพรรดิของออสเตรียเป็นกษัตริย์ของฮังการีด้วย มีรัฐมนตรีร่วมกันจัดการกิจการต่างประเทศ การคลัง การทหาร แต่สำหรับกิจการภายในอย่างอื่นรัฐที่เข้ามารวมยังเป็นอิสระ มีคณะรัฐบาล สภา การปกครอง และกฎหมายของตน

รัฐรวมระหว่างเดนมาร์ก-ไอซ์แลนด์ ในปี ค.ศ. 1918-1944 กษัตริย์ของเดนมาร์กคือกษัตริย์ของไอซ์แลนด์ รัฐมนตรีต่างประเทศเดนมาร์กมีหน้าที่ติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ แทนไอซ์แลนด์ด้วย แต่กิจการภายในของรัฐทั้งสองต่างเป็นอิสระต่อกัน

รัฐรวมชนิดนี้ ปัจจุบันหมดสิ้นไปแล้ว ในปี ค.ศ. 1947 ฮอลแลนด์ได้พยายามจะจัดตั้งรัฐรวมชนิดดังกล่าวกับอินโดนีเซีย แต่อินโดนีเซียไม่ยอมรับและได้เกิดข้อพิพาทระหว่างประเทศทั้งสองเสียก่อน

ข. รัฐรวมระหว่างหลายรัฐ มี

1. สมาพันธรัฐ (Confederation of State) สมาพันธรัฐเป็นการรวมกลุ่มระหว่างรัฐหลายรัฐโดยสนธิสัญญาเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่าง เช่น การป้องกันประเทศ มีลักษณะการรวมคล้ายสมาคมของรัฐ การรวมกันดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดฐานะเป็นรัฐใหม่ขึ้นอีก ไม่มีรัฐบาลกลาง แต่มีองค์การกลางทำหน้าที่ป้องกันผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่างตามที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา

ลักษณะสำคัญของสมาพันธรัฐประกอบด้วย

ก. รัฐที่เข้ามารวมยังมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ มีสิทธิทำสนธิสัญญาส่งและรับทูต สิทธิในการทำสงคราม สงครามระหว่างรัฐที่เข้ามารวมเป็นสมาพันธรัฐถือว่าเป็นสงครามระหว่างประเทศ เช่น สงครามระหว่างปรัสเซียกับออสเตรีย ในปี ค.ศ. 1866

ข. รัฐที่เข้ามารวมเป็นสมาพันธรัฐเกิดจากข้อตกลงระหว่างประเทศหรือสนธิสัญญาซึ่งจะกำหนดจุดประสงค์และขอบเขตอำนาจขององค์การกลางของสมาพันธรัฐ แต่รัฐสมาชิกสมาพันธรัฐยังมีอำนาจอิสระอย่างสมบูรณ์ในกิจการที่ไม่ได้มอบหมายหน้าที่ให้องค์การกลางกระทำ

ค. สนธิสัญญาหรือข้อตกลงจะระบุขอบเขตหน้าที่ขององค์การกลางหรือสภาผู้แทนของรัฐที่เป็นสมาชิก เรียกว่า La Diete ซึ่งมีลักษณะคล้ายที่ประชุมผู้แทนรัฐมากกว่ารัฐสภา การลงมติขององค์การกลางจะต้องเป็นเอกฉันท์และรัฐสมาชิกต้องให้ความยินยอมด้วยจึงจะถือปฏิบัติได้

ง. สมาพันธรัฐไม่มีอำนาจโดยตรงเหนือประชาชนของประเทศสมาชิกของสมาพันธรัฐ มติขององค์การกลางจะใช้บังคับประชาชนของประเทศสมาชิกได้ ก็ต่อเมื่อประเทศสมาชิกลำมตินั้นมาออกเป็นกฎหมายภายในของรัฐตน หมายความว่า รัฐภาคีต้องนำมติไปปฏิบัติอีกชั้นหนึ่ง

ลักษณะสำคัญของสมาพันธรัฐดังกล่าวก่อให้เกิดผล กล่าวคือ

1. รัฐสมาชิกสามารถถอนตัวออกจากสมาพันธรัฐได้ ในระหว่างสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกาในกลางศตวรรษที่ 19 รัฐฝ่ายใต้ที่ก่อ

การกบฏต้องการแยกตัวออกจากสหรัฐโดยอ้างว่า สหรัฐอเมริกาเป็นรูปการรวมของสมาพันธรัฐ ซึ่งมีผลให้สมาชิกมีสิทธิขอแยกตัวออกได้

2. การเข้าเป็นสมาชิกของสมาพันธรัฐไม่กระทบกระเทือนอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอกของรัฐ และการเข้าเป็นสมาชิกไม่จำเป็นต้องแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เพียงแต่ออกกฎหมายธรรมดาเท่านั้นก็พอแล้ว

3. การเข้าร่วมเป็นสมาพันธรัฐ ตั้งอยู่บนรากฐานของสนธิสัญญา และรัฐทุกรัฐมีสิทธิเท่าเทียมกันในสมาพันธรัฐ

สมาพันธรัฐ ปัจจุบันหมดสิ้นไปแล้ว เพราะกลไกของการบริหารงานในรูปสมาพันธรัฐยากแก่การปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากมติขององค์การกลางจะนำไปปฏิบัติได้ต้องได้รับการยินยอมเป็นเอกฉันท์ ถ้าผู้แทนของรัฐเพียงรัฐเดียวไม่ยินยอม มตินั้นก็ถือว่าไม่ได้รับการอนุมัติ และทั้งยังต้องได้รับการยินยอมจากรัฐสมาชิกอีกต่อหนึ่ง ดังนั้นในประวัติศาสตร์การรวมในรูปสมาพันธรัฐจึงไม่ถาวร รัฐที่รวมกันในรูปนี้จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นรวมกันในรูปสหรัฐในที่สุด

ในประวัติศาสตร์ สหรัฐอเมริกาเคยเป็นสมาพันธรัฐระหว่าง ค.ศ. 1781-1787 ต่อมาจึงได้รวมกันในรูปของสหรัฐ สมาพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์เป็นสมาพันธรัฐระหว่าง ค.ศ. 1815-1848 และได้กลายเป็นรูปสหรัฐ แต่ปัจจุบันสวิสเซอร์แลนด์ก็ยังใช้ชื่อสมาพันธรัฐอยู่ สมาพันธรัฐเยอรมันเป็นสมาพันธรัฐตั้งแต่ ค.ศ. 1815-1866 จึงกลายเป็นรูปสหรัฐ สมาพันธรัฐ Provinces-Unies ของฮอลแลนด์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1581-1795

2. สหรัฐ (Federal of State) สหรัฐเกิดขึ้นเมื่อรัฐหลายรัฐมารวมกันทำให้เกิดรัฐใหม่ขึ้นอีกรัฐหนึ่ง โดยรัฐที่มารวมกันสูญเสียอำนาจอธิปไตยบางส่วน เพราะได้สละอำนาจอธิปไตยส่วนหนึ่งให้แก่รัฐบาลกลาง รัฐรวมในรูปนี้มีลักษณะสำคัญ คือ

ก. การรวมในรูปสหรัฐไม่ใช่เป็นการรวมแบบสมาคมระหว่างรัฐ แต่เป็นการรวมเป็นรัฐเดียว อันมีรากฐานทางกฎหมายจากรัฐธรรมนูญของ

สหรัฐ มิได้เกิดจากสนธิสัญญาเหมือนสมาพันธรัฐ รัฐธรรมนูญของสหรัฐ จะกำหนดหน้าที่ของรัฐบาลกลางและหน้าที่ของรัฐสมาชิก

ข. รัฐที่มารวมหมดสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐใหม่ที่เกิดขึ้นเพราะการรวมมีสภาพเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพียงรัฐเดียว มีประมุขของรัฐแต่เพียงผู้เดียว

ค. อำนาจการติดต่อภายนอก เช่น การทำสนธิสัญญาส่งหรือรับทูตต่างประเทศ การประกาศสงครามเป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลางแต่ผู้เดียว แต่รัฐสมาชิกก็ยังมีอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ในกิจการภายในของตนเอง ตามขอบเขตที่รัฐธรรมนูญของสหรัฐกำหนดไว้ยังมีดินแดน ศาล และมีสัญชาติของมลรัฐของตนเองด้วย ในแต่ละมลรัฐมีรัฐธรรมนูญ สภาและรัฐบาลของมลรัฐ แต่รัฐธรรมนูญของมลรัฐจะขัดกับรัฐธรรมนูญของสหรัฐไม่ได้

ง. มลรัฐมีส่วนในการบริหารงานของสหรัฐ โดยสภาสูงซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของมลรัฐ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญของสหรัฐจะแก้ไขได้ก็โดยการยินยอมของมลรัฐ หรืออย่างน้อย ส่วนใหญ่ของมลรัฐต้องเห็นชอบด้วย ศาลสูงสุดของสหรัฐมีหน้าที่ตีความและบังคับให้มีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐทั้งยังมีอำนาจวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างมลรัฐด้วย

ในด้านความรับผิดชอบระหว่างประเทศในกรณีความเสียหายที่มลรัฐก่อให้เกิดขึ้นแก่รัฐต่างประเทศ สหรัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบแต่ผู้เดียว

การเกิดของสหรัฐอาจจะเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น เกิดขึ้นจากรัฐอิสระหลายรัฐมารวมกันและกำหนดเจตนาในการรวมกันในรัฐธรรมนูญของสหรัฐ ดังกรณีของสหรัฐอเมริกาสมาพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์ หรืออาจจะเกิดจากรัฐซึ่งเมื่อก่อนเป็นรูปของรัฐเดี่ยวแต่ต่อมาได้มีการเคลื่อนไหวแยกตัวเปลี่ยนรูปเป็นสหรัฐ เช่นกรณีเม็กซิโก ค.ศ. 1857 บราซิลใน ค.ศ. 1891 และรัสเซีย ใน ค.ศ. 1918

โดยปกติแล้วรัฐในรูปสหรัฐไม่สามารถแยกตัวออกไปได้ แต่ก็ยังมีรัฐธรรมนูญบางฉบับยอมให้รัฐสมาชิกแยกตัวออกไปได้ เช่น รัฐธรรมนูญรัสเซีย วันที่ 5 ธันวาคม 1936 มาตรา 13¹

¹ Annuaire de L'Institut International du Droit public V. sur La federation Russe

ในปัจจุบันมีรัฐเป็นจำนวนมากที่มีรูปการปกครองแบบสหรัฐ เช่น คานาดา สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก เวเนซุเอลา บราซิล อาเจนตินา อินเดีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย ในยุโรปก็มี สวิสเซอร์แลนด์ ไชเวียต-รัสเซียบ ยูโกสลาเวีย เยอรมันตะวันออก และเยอรมันตะวันตก

รัฐใต้อารักขา (State under Protectorate)

รัฐใต้อารักขาเกิดขึ้นเมื่อมีสนธิสัญญาระหว่างรัฐสองรัฐโดยรัฐฝ่ายหนึ่งที่อ่อนแอยอมให้รัฐคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งทำการคุ้มครองตนในสนธิสัญญาจะระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่ให้ความอารักขากับรัฐที่อยู่ใต้อารักขา แต่เคยมีการให้ความอารักขาซึ่งมิได้มีรากฐานทางกฎหมายจากสนธิสัญญา ถือว่าเป็นกรณีผิดปกติเกณฑ์ของระบบอารักขา เช่น อังกฤษประกาศระบบอารักขา ต่ออียิปต์โดยกฎหมายภายใน ค.ศ. 1914 และเยอรมันให้ความอารักขา Boheme Moravie โดยกฎหมายภายใน วันที่ 16 มีนาคม 1939 โดยปกติเมื่อมีการทำสนธิสัญญาอารักขาจะต้องแจ้งไปให้ประเทศอื่นทราบด้วย

เพื่อแลกเปลี่ยนกับการให้การคุ้มครอง รัฐใต้อารักขาจะต้องส่งอำนาจอธิปไตยส่วนหนึ่งของตนซึ่งได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยรัฐผู้ให้ความอารักขาจะเป็นผู้กระทำแทนรัฐใต้อารักขา รวมทั้งการให้การคุ้มครองในการป้องกันประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการภายในของรัฐใต้อารักขา โดยปกติก็อยู่ในความควบคุมของรัฐที่ให้ความอารักขา รัฐที่ให้ความอารักขาจะตั้งข้าหลวงซึ่งเป็นตัวแทนของตนไปประจำอยู่ในรัฐใต้อารักขา สิทธิการควบคุมในกิจการของรัฐใต้อารักขาจะมากหรือน้อยก็แล้วแต่บทบัญญัติที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา ซึ่งโดยหลักการแล้ว สนธิสัญญาให้ความอารักขาสส่วนใหญ่จะให้อำนาจรัฐที่ให้ความอารักขาเป็นผู้ดำเนินการในการติดต่อกับต่างประเทศ เช่น การทำสนธิสัญญา แต่ในบางกรณีก็อาจจะยอมให้รัฐใต้อารักขาทำเองได้ โดยต้องได้รับอนุมัติจากรัฐผู้ให้ความอารักขาก่อน หรือระบุให้รัฐผู้ให้ความอารักขามีสิทธิที่จะยับยั้งได้ เช่น กรณีระหว่างอังกฤษกับ Transvaal ในบางกรณีสนธิสัญญาอาจจะยอมให้รัฐใต้อารักขาดำเนินการติดต่อกับต่างประเทศเองได้ แต่จะต้องไม่กระทำให้เกิดการเสียหายต่อผล

ประโยชน์ของรัฐผู้ให้ความอารักขา โดยต้องแจ้งให้รัฐผู้ให้ความอารักขาทราบ แต่รัฐผู้ให้ความอารักขาอาจจะคัดค้านได้ อียิปต์ซึ่งเป็นรัฐได้อารักขาของอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1918 ก็เคยทำสนธิสัญญากับกรีก

คณะทูตของรัฐผู้ให้ความอารักขาจะเป็นผู้ติดต่อกับต่างประเทศ แทนรัฐได้อารักขา กระทำสนธิสัญญาและคุ้มครองคนสัญชาติของรัฐได้อารักขา

ในด้านความรับผิดชอบระหว่างประเทศ รัฐผู้ให้ความอารักขาจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของรัฐได้อารักขา¹ ถ้าเกิดความเสียหายรัฐต่างประเทศจะต้องแจ้งและยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐผู้ให้ความอารักขา อังกฤษเคยขอให้สเปนชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแก่พลเมืองของอังกฤษเนื่องจากการจราจลในเขตได้อารักขาของสเปนในมออคโค

ในด้านกิจการภายในของรัฐได้อารักขา เนื่องจากรัฐผู้ให้ความอารักขา มีหน้าที่ที่จะต้องก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในดินแดนได้อารักขา ดังนั้นรัฐที่ให้ความอารักขาจึงจำเป็นต้องมีอำนาจที่จะควบคุมกิจการภายในของรัฐได้อารักขา มีอำนาจตั้งกองทหารในดินแดนได้อารักขาประกาศภาวะฉุกเฉิน การควบคุมกิจการภายในของรัฐได้อารักขาจะมากหรือน้อยสุดแต่สนธิสัญญา ที่ให้ความอารักขาจะกำหนดไว้ เช่น อังกฤษเคยเข้าไปควบคุมเกี่ยวกับการสืบราชสมบัติของ Zanzibar ซึ่งเป็นรัฐได้อารักขาของอังกฤษในปี ค.ศ. 1896 การให้ความอารักขานั้น โดยปกติเป็นการที่รัฐหนึ่งให้ความคุ้มครองแก่อีกรัฐหนึ่งซึ่งอ่อนแอกว่า แต่ปรากฏว่า เคยมีรัฐหลายรัฐที่ให้ความอารักขาแก่รัฐเดียว เช่น ในปี ค.ศ. 1815 กองเกรส กรุงเวียนนา ให้สาธารณรัฐคราโกเวีย อยู่ภายใต้อารักขาร่วมกันของรัสเซีย ปรัสเซีย และออสเตรีย หมู่เกาะ Samoa อยู่ภายใต้อารักขาร่วมกันของเยอรมัน อังกฤษ และสหรัฐ โดยสนธิสัญญาเบอร์ลิน วันที่ 14 มิถุนายน 1889

มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศของรัฐได้อารักขาว่ายังคงดำรงอยู่หรือไม่ นักนิติศาสตร์ เช่น A de La Pradelle มีความเห็นว่ารัฐได้อารักขาได้สูญเสียสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะขาดอำนาจอิสระในการดำเนินกิจการภายในและภายนอกของตนเอง

¹ Rapport Max-Hubert 23 Octobre 1924

Reclamations britannique au Maroc.

ถ้ารัฐได้อารักขาไม่มีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ การรบระหว่างรัฐได้อารักขากับรัฐผู้ให้ความอารักขาก็ไม่ใช่สงครามตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นการปราบปรามการจลาจลเท่านั้น โดยไม่ต้องนำกฎหมายสงครามมาบังคับใช้ แต่ก็ยังมีนักนิติศาสตร์อีกพวกหนึ่งที่มีความเห็นว่า รัฐที่อยู่ได้อารักขายังมีสภาพเป็นรัฐและมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ เพราะเหตุผลกล่าวคือ

1. การที่รัฐได้อารักขายินยอมให้รัฐผู้ให้ความอารักขามีอำนาจในกิจการของตน ก็โดยข้อตกลงซึ่งตนยินยอมโดยสมัครใจในการโอนอำนาจอธิปไตยบางส่วนในรูปของสนธิสัญญา

2. ในบางกรณีจะเห็นได้ว่า รัฐได้อารักขาสามารถทำสนธิสัญญาด้วยตนเองได้ เป็นการแสดงว่ายังคงมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่

3. ประมุขของรัฐได้อารักขา ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นประมุขของรัฐ ในกรณีเดินทางไปต่างประเทศก็ได้รับสิทธิคุ้มครองและเคารพเช่นประมุขของรัฐอื่น

4. ในทางปฏิบัติดินแดนของรัฐได้อารักขายังไม่กลายเป็นดินแดนของรัฐผู้ให้ความอารักขา เช่น ตูนิเซีย สมัยยังเป็นรัฐได้อารักขาของฝรั่งเศส ก็ยังสามารถเนรเทศชาวฝรั่งเศส ออกจากตูนิเซียได้ อนึ่งการใช้อำนาจของรัฐอารักขาในดินแดนของรัฐได้อารักขาอยู่ในขอบเขตจำกัด

5. พลเมืองของรัฐได้อารักขายังมีสัญชาติของตนเองอยู่

ศาลอนุญาโตตุลาการผสม กรีก-บัลกาเรีย ได้ประกาศเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 1926 ว่า Samos ซึ่งอยู่ได้อารักขาของตุรกี ยังมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ และศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศมีความเห็นเช่นเดียวกันในคดี *Decrets tunisiens* และคดี *Phosphates marocains* แต่ศาลอียิปต์เคยตัดสินเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 1923 ว่าอียิปต์ซึ่งเป็นรัฐได้อารักขาของอังกฤษเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอังกฤษ¹

¹ L. Cavare. Le droit international public positif T.I. 1961 p. 550

ในประวัติศาสตร์ได้เคยมีระบบอารักขามากมาย เช่น เอธิโอเปีย เคยอยู่ใต้อารักขาของอิตาลี ในปี ค.ศ. 1889 เกาหลีอยู่ใต้อารักขาของญี่ปุ่น ใน ค.ศ. 1905 อียิปต์อยู่ใต้อารักขาของอังกฤษ ค.ศ. 1914 ตูนิเซียอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศส ค.ศ. 1881 มอร็อกโคอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศส ค.ศ. 1912 คิวบาก็เคยอยู่ใต้อารักขาของสหรัฐ

ปัจจุบันรัฐใต้อารักขาต่างกล่าว ต่างก็ได้รับอิสระไปหมดสิ้นแล้ว

รัฐเป็นกลางถาวร

การเป็นกลางถาวรเป็นสภาวะทางกฎหมายของประเทศหนึ่งซึ่งผูกพันโดยสนธิสัญญาให้อยู่เป็นกลางในกรณีเกิดสงครามโดยได้รับการค้าประกันในความเป็นกลางของตนจากนานาชาติ รัฐที่เป็นกลางยังมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ แต่ไม่มีสิทธิทำสงครามได้ นอกจากสงครามป้องกันตัว หรือทำสนธิสัญญาที่อาจกระทบกระเทือนสภาพความเป็นกลางของตน เช่น สนธิสัญญาพันธมิตรทางทหาร ประเทศเป็นกลางถาวร ในปัจจุบันได้แก่ สวิสเซอร์แลนด์ ซึ่งได้รับสภาพความเป็นกลางโดยสนธิสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 สวิสเซอร์แลนด์เคยเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติ แต่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องร่วมมือทางทหารหรือทางเศรษฐกิจในกรณีที่ต้องทำการสันนิบาตชาติกระทำการลงโทษสมาชิกที่ละเมิดกติกาสันนิบาตชาติ และเพื่อมิให้ขัดกับสภาพความเป็นกลางถาวร สวิสเซอร์แลนด์ไม่ยอมเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ แต่ยอมเป็นสมาชิกขององค์การชำนาญพิเศษ หรือองค์การระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ เช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ องค์การช่วยเหลือผู้ลี้ภัย องค์การอนามัยโลก องค์การยูเนสโก และองค์การอาหารและเกษตร

ในอดีตเบลเยียมเคยได้รับสภาพเป็นกลางถาวร โดยสนธิสัญญา ค.ศ. 1831 และในปี ค.ศ. 1919 ได้ประกาศสละความเป็นกลางของตนโดยเข้าเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติ ปัจจุบันเบลเยียมเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ

ลักซัมเบิร์ก เคยเป็นรัฐเป็นกลางถาวร โดยสนธิสัญญาลอนดอน ค.ศ. 1867 แต่ต่อมาได้สละความเป็นกลางโดยเข้าเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติปัจจุบันเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ

ออสเตรียเป็นอีกรัฐหนึ่งซึ่งต้องการเป็นกลางถาวรเหมือนสวิสเซอร์แลนด์ ในอดีตออสเตรียได้ถูกผนวกเข้าเป็นของเยอรมันในปี ค.ศ. 1938 ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้รับอิสรภาพ ต่อมาออสเตรียจึงประกาศความเป็นกลางถาวรโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญ วันที่ 26 ตุลาคม 1955 ระบุว่า จะคงไว้และป้องกันความเป็นกลางของตนและจะไม่ร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารกับรัฐใด ไม่ยอมให้ดินแดนของตนเป็นฐานทัพต่างชาติ และได้เข้าเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ

สำนักวาติกัน

สำนักวาติกัน มีสภาพเป็นรัฐตามข้อตกลง Latran ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 1929 ระหว่างอิตาลีภายใต้การปกครองของมุสโสลินี กับสำนักวาติกันในสมัยโป๊ป Pie ที่ 2 โป๊ปเป็นประมุขของรัฐได้รับสิทธิในความคุ้มกันและล่วงละเมิดมิได้เสมือนกษัตริย์ของอิตาลี ข้อตกลง Latran ได้ยอมรับสภาพความเป็นรัฐของสำนักวาติกันโดยอิตาลีแบ่งเนื้อที่ในกรุงโรมยกให้เป็นดินแดนของสำนักวาติกัน 44 เฮกตา ถ้าจะย้อนหลังไปดูในอดีตสำนักวาติกันก็เคยมีสภาพเป็นรัฐมาแล้วก่อน ค.ศ. 1870 ซึ่งขณะนั้นโป๊ปมีอำนาจมาก มีดินแดน (กรุงโรม) พลเมือง และกองทัพของตนเอง สามารถทำสนธิสัญญา ส่งและรับผู้แทนทางการทูตได้ นอกจากอำนาจทางศาสนาแล้ว โป๊ปยังมีอำนาจในทางการเมืองด้วย ในสมัยกลางเมื่อมีการขัดแย้งระหว่างประเทศ โป๊ปก็ได้รับการขอร้องจากรัฐคู่พิพาทให้เป็นผู้ทำหน้าที่ไกลเกลี่ย ซึ่งในขณะนั้นสภาพความเป็นรัฐของสำนักวาติกัน มีอยู่อย่างสมบูรณ์ ต่อมาอำนาจทางการเมืองของโป๊ปได้เสื่อมลงไปนับตั้งแต่เกิดการขัดแย้งระหว่างโป๊ป Boniface ที่ 8 กับกษัตริย์ฟิลลิป เลอร์เบล ในปี ค.ศ. 1303 ซึ่งฝ่ายศาสนาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อำนาจทางศาสนาที่มีอยู่เหนือกษัตริย์ก็หมดสิ้นไป ทำให้โป๊ปเหลือแต่อำนาจทางศาสนาอย่างเดียว ในปี ค.ศ. 1870 ราชอาณาจักรอิตาลี ได้ผนวกกรุงโรมเข้าเป็นดินแดนของอิตาลี ความเป็นรัฐของสำนักวาติกันก็สลายไปเพราะไม่มีดินแดนเป็นของตนเอง แต่โป๊ปก็ยังเป็นประมุขของศาสนาคาทอลิก ยังมีสิทธิทำสนธิสัญญา ส่งและรับผู้แทนทางการทูตได้ ยังได้รับ

ความคุ้มกันและล่วงละเมิดมิได้ เช่นประมุขของรัฐโดยทั่วไป และแม้ว่าจะประทับอยู่ในกรุงโรม แต่ก็ไม่ได้เป็นพลเมืองของอิตาลีและไม่อยู่ใต้อำนาจศาลของอิตาลี โป๊ปยังคงมีอิทธิพลทางการเมืองอยู่บ้าง จะเห็นได้จากบ่อยครั้งที่โป๊ปได้รับการขอร้องให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือตัดสินในคดีพิพาทระหว่างประเทศ เช่น ในคดีเกาะ Carolines ใน ค.ศ. 1885 ระหว่างเยอรมันกับสเปน หลังจากสนธิสัญญา Latran วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 1929 ซึ่งอิตาลีได้ยอมรับความเป็นรัฐของสำนักวาติกัน สำนักวาติกันจึงมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ สามารถทำสนธิสัญญา เรียกว่า Concordat ส่งและรับทูตต่างประเทศ แม้ว่าจะไม่ใช่ประเทศที่นับถือศาสนาคริสต์ก็ตาม แต่สำนักวาติกันไม่มีสิทธิทำการสงคราม นักนิติศาสตร์บางท่านไม่ยอมรับความเป็นรัฐของสำนักวาติกัน โดยให้เหตุผลว่า สำนักวาติกันมีดินแดนเพียงเล็กน้อย (44 เฮกตาร์) มีพลเมืองเป็นจำนวนน้อยมาก (ในปี ค.ศ. 1966 มีพลเมืองสัญชาติวาติกันที่พำนักในวาติกันเพียง 890 คน) นอกจากนั้นข้าราชการของสำนักวาติกันมี 2 สัญชาติ คือสัญชาติเดิมและสัญชาติของวาติกัน ถ้าไม่ได้ปฏิบัติงานและไม่ได้อาศัยในวาติกันก็ถือว่าสูญเสียสัญชาติวาติกัน สำนักวาติกันไม่ได้เป็นสมาชิกของสหประชาชาติ แต่ยังส่งผู้สังเกตการณ์ไปประจำยังองค์การต่าง ๆ เช่น องค์การอาหารและเกษตร องค์การยูเนสโก และในบางครั้งก็เข้าร่วมประชุมในการประชุมนานาชาติด้วย เช่น การประชุมที่เจนีวา เกี่ยวกับกฎหมายทะเล ในปี ค.ศ. 1958 เป็นต้น

ดินแดนในอาณัติของสันนิบาตชาติและภาวะทรัสตีสหประชาชาติ

ดินแดนในอาณัติของสันนิบาตชาติ ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยมาตรา 22 ของกติกาสันนิบาตชาติ โดยมุ่งประสงค์ที่จะขจัดปัญหาอาณานิคมและส่งเสริมให้ดินแดนได้เอกราช ซึ่งยังไม่สามารถปกครองตนเองได้ ได้มีโอกาสเป็นอิสระในโอกาสต่อไป ดินแดนเหล่านี้ เมื่อก่อนเป็นอาณานิคมของเยอรมัน และดินแดนที่แยกมาจากอาณานิคมออสเตรีย-ฮังการี กติกาสันนิบาตชาติแบ่งดินแดนให้อาณัติออกเป็น 3 ประเภท

ประเภทแรก เป็นดินแดนที่เคยขึ้นอยู่ในอำนาจของอาณานิคม

อียิปต์ (ตุรกี) และมีความเจริญเพียงพอที่จะได้รับอิสรภาพโดยเร็ว ได้แก่ อิรัก ปาเลสไตน์ Transjordan ซึ่งตกอยู่ในอาณัติของอังกฤษ ซีเรียและเลบานอน อยู่ในอาณัติของฝรั่งเศส

ประเภท 2 ดินแดนในอาฟริกากลางซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของเยอรมัน แต่ยังคงมีความเจริญไม่เพียงพอที่จะได้รับอิสรภาพโดยเร็ว ได้แก่ โตโก แคเมอรูน แทนแกเนียกา รอนดา-ดูอันดี

ประเภท 3 ดินแดนที่โดดเดี่ยวและห่างไกลไม่มีฐานะทางการเมืองระหว่างประเทศ ได้แก่ เกาะบางเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก เช่น Samoa Nauru และนิวกีนิ

ดินแดนได้อาณัติถูกแบ่งให้อยู่ในอาณัติของมหาอำนาจชาติต่าง ๆ โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของคณะกรรมการอาณัติสันนิบาตชาติ อิรักเท่านั้นที่ได้รับอิสรภาพก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับอิรัก วันที่ 30 มิถุนายน 1930 ส่วนซีเรีย เลบานอน และปาเลสไตน์ หลุดพ้นจากระบบอาณัติระหว่าง ค.ศ. 1945-1948

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อได้มีการตั้งองค์การสหประชาชาติ กฎบัตรสหประชาชาติได้จัดตั้งระบบภาวะทรัสตีขึ้นมาแทนที่ระบบอาณัติของสันนิบาตชาติ มาตรา 77 ได้แบ่งดินแดนภายใต้ภาวะทรัสตีออกเป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทแรก ได้แก่ดินแดนได้อาณัติของสันนิบาตชาติ ซึ่งยังไม่ได้รับอิสรภาพ

ประเภทสอง ดินแดนซึ่งแยกมาจากรัฐที่เป็นศัตรู (เยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น) โดยผลแห่งสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น เกาะ Mariannes Marshall และ Caroline ซึ่งตกอยู่ใต้ภาวะทรัสตีของสหรัฐ

ประเภทที่สาม ได้แก่ ดินแดนซึ่งรัฐที่รับผิดชอบในการปกครองอยู่ได้นำเข้ามาอยู่ภายใต้ระบบนี้โดยสมัครใจ

ภาวะทรัสตีอยู่ในความควบคุมของคณะมนตรีภาวะทรัสตีซึ่งกระทำภายใต้อำนาจของสมัชชาสหประชาชาติ ภาวะทรัสตีไม่ได้กำหนดระยะเวลา

ที่จะให้ดินแดนภายใต้ภาวะทรัสตีได้รับอิสรภาพเมื่อใด แต่เพื่อจะไม่ให้ระบบ ภาวะทรัสตีดำรงต่อไปโดยไม่วันสิ้นสุด สมัชชาสหประชาชาติจึงได้ลงมติ เมื่อ 27 มกราคม 1957 ขอร้องให้รัฐที่ปกครองดินแดนทรัสตีแจ้งต่อสหประชาชาติถึงวันที่คาดว่าจะให้ดินแดนที่ตนปกครองได้รับอิสรภาพ ขณะนี้ ดินแดนภายใต้ภาวะทรัสตีได้รับอิสรภาพไปเกือบหมดแล้ว ต่อมาเมื่อ 22 ธันวาคม 2533 คณะมนตรีความมั่นคงได้ยกเลิกภาวะทรัสตีหมู่เกาะ 3 แห่ง ในมหาสมุทรแปซิฟิก ได้แก่ หมู่เกาะมาเรียนาเหนือ เกาะมาร์แชล และ ไมโครนีเซีย และในวันที่ 1 ตุลาคม 2537 ก็ได้ยกเลิกภาวะทรัสตีเกาะปาโลว ซึ่งเป็นดินแดนสุดท้ายที่อยู่ใต้อาณัติของคณะมนตรีภาวะทรัสตี ดินแดน ในภาวะทรัสตียังไม่ได้รับอิสรภาพไม่มีสภาพเป็นรัฐ และไม่มีสภาพบุคคล ตามกฎหมายระหว่างประเทศ

การรับรองรัฐ

เนื่องจากรัฐเป็นหน่วยหนึ่งในสังคมระหว่างประเทศจึงจำเป็น ที่จะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ ในด้านการทูต การค้า การ เศรษฐกิจ การติดต่อสัมพันธ์ดังกล่าวจะกระทำได้โดยสะดวกก็ต่อเมื่อได้ รับการรับรองสภาพความเป็นรัฐจากรัฐที่ตนเข้าไปทำการติดต่อด้วย สถาบัน กฎหมายระหว่างประเทศในการประชุมที่กรุงบรัสเซลล์ เบลเยียม ในปี ค.ศ. 1936 ได้ให้คำจำกัดความของการรับรองไว้ว่า การรับรองคือการกระทำ ซึ่งรัฐกล่าวยืนยันสภาพหน่วยสังคมทางการเมืองใหม่ที่เป็นอิสระ สามารถที่ จะปฏิบัติพันธและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ และแสดงเจตนาที่ จะถือว่าหน่วยสังคมทางการเมืองนั้นเป็นสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศ¹

โดยหลักการแล้วเมื่อมีรัฐใหม่เกิดขึ้น มีคุณสมบัติครบถ้วนตาม องค์ประกอบของความเป็นรัฐแล้ว ไม่ว่ารัฐนั้นจะแยกตัวมารัฐอื่น หรือ เกิดจากข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น ข้อตกลงระหว่างอังกฤษกับอียิปต์ที่ คาทุม ใน ค.ศ. 1955 ให้อิสรภาพแก่อียิปต์ หรือจากสนธิสัญญาสันติภาพ เช่น สนธิสัญญาสันติภาพ ค.ศ. 1919 ให้กำเนิดยูโกสลาเวีย เชโกสโลวาเกีย และโปแลนด์ หรือโดยมติขององค์การสหประชาชาติได้ให้กำเนิดรัฐอิสราเอล

¹ L. Delbez, Les principes generaux du Droit interantional public 1964 p. 158.

ในปี ค.ศ. 1947 และลิเบีย ใน ค.ศ. 1951 รัฐอื่นก็มักจะให้ความรับรองแก่รัฐที่เกิดขึ้นใหม่โดยไม่ชักช้า เว้นแต่การเกิดของรัฐนั้นก่อให้เกิดการเสียประโยชน์ทางการเมืองแก่รัฐที่จะรับรอง

ได้มีทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรองรัฐแตกต่างกันอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีที่ว่าสภาพของรัฐจะเกิดขึ้นได้ โดยได้รับการรับรองจากรัฐอื่น การรับรองของรัฐอื่นเป็นการก่อให้เกิดสภาพของรัฐ สภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ นักนิติศาสตร์เช่น Anzilotti, Cavaglieri, Triepel และ Jellinek ต่างให้เหตุผลว่า สิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะเจตนาของรัฐ ฉะนั้นการที่หน่วยสังคมการเมืองใหม่จะเข้ามามีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศก็จะต้องได้รับการรับรองจากรัฐอื่นก่อน เพื่อเปลี่ยนสภาพจากสภาพทางพฤตินัยมาเป็นรัฐ สภาพตามนิติบัญญัติ เรียกว่า หลัก Constitutive

2. ทฤษฎีที่ถือว่าการรับรองนั้นไม่ก่อให้เกิดสภาพของรัฐ เป็นแต่เพียงยืนยันหรือประกาศสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่แล้ว เพราะเมื่อรัฐมีองค์ประกอบความเป็นรัฐอย่างสมบูรณ์ ก็ย่อมจะต้องถือว่าเป็นรัฐ แม้ว่าจะไม่ได้รับการรับรองจากรัฐอื่น รัฐนั้นก็ยังมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ในกรณีที่รัฐซึ่งยังไม่ได้ได้รับการรับรองกระทำการก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น รัฐนั้นยังมีหน้าที่จะต้องชดเชยค่าเสียหายทดแทนแก่รัฐที่ได้รับ ความเสียหาย เช่นกรณีที่เรือชักธงชาติของตนกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ชาติอื่นในทะเลหลวง การรับรองเป็นแต่เพียงการยืนยันสภาพทางพฤตินัยของรัฐเท่านั้น เรียกว่าหลัก Declaratory ศาลภายในของสหรัฐได้เคยพิพากษาในคดี *Ilvaine* ใน ค.ศ. 1808 ว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐใหม่มีอยู่ก่อนสนธิสัญญารับรองรัฐ และอนุญาโตตุลาการผสมระหว่างประเทศ ในคดี *Loy* และ *Markus* เมื่อวันที่ 27 เมษายน 1923 ได้ยอมรับว่าเชโกสโลวาเกียมีสภาพเป็นรัฐก่อนสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ที่ให้การรับรองรัฐเชโกสโลวาเกีย

นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ และสถาบันกฎหมายระหว่างประเทศในปี ค.ศ. 1936 พร้อมทั้งคณะกรรมการนักกฎหมายระหว่างประเทศอเมริกัน ใน ค.ศ. 1927 มีความเห็นคล้ายตามหลักที่สอง ที่ถือว่าการรับรองเป็นแต่เพียงการยืนยันสภาพการดำรงอยู่ของรัฐเท่านั้น ถ้าถือตามหลักที่หนึ่งรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองก็ย่อมไม่มีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทรัพย์สินของรัฐนั้นก็ต้องถือเป็นทรัพย์สินไม่มีเจ้าของ และถ้ารัฐนั้นไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่นก็ย่อมพ้นความรับผิดชอบ ซึ่งขัดแย้งกันในทางปฏิบัติที่ได้เคยยึดถือปฏิบัติกันมาระหว่างประเทศ เมื่อรัฐมีองค์ประกอบครบถ้วนความเป็นรัฐแล้ว ก็ต้องถือว่าเป็นรัฐ ซึ่งรัฐอื่นควรจะให้การรับรอง ถ้ารัฐขาดองค์ประกอบความเป็นรัฐ รัฐนั้นก็ย่อมสูญเสียความเป็นรัฐไปเอง การรับรองเป็นสิทธิของรัฐที่จะให้การรับรองความเป็นรัฐแก่รัฐใหม่ที่เกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ โดยปกติรัฐอื่นก็จะรับรองโดยเร็ว เว้นแต่กรณีการรับรองนั้นจะก่อให้เกิดการเสียประโยชน์แก่ตน เช่น ในปี ค.ศ. 1776 สหรัฐประกาศอิสรภาพจากอังกฤษ อังกฤษไม่ยอมรับ จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1783 เบลเยี่ยมได้อิสระจากฮอลแลนด์ โดยสนธิสัญญาลอนดอน 1831 ฮอลแลนด์ยอมรับรับรอง ในปี ค.ศ. 1839 สเปนได้ยึดการรับรองไปจนถึง 70 ปี

แม้จะถือว่าการรับรองเป็นการยืนยันสภาพการดำรงอยู่ของรัฐ แต่การรับรองก็มีประโยชน์ เพราะจะทำให้มีการติดต่อสัมพันธ์กับรัฐอื่นได้โดยสะดวก ตัวแทนทางการของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองย่อมถูกถือเสมือนบุคคลธรรมดา ไม่ได้รับสิทธิการคุ้มกันทางการทูตแต่อย่างใด นอกจากนั้นยังไม่สามารถป้องกันผลประโยชน์พลเมืองของตนในต่างประเทศโดยการทูตได้ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น ก็จำเป็นต้องรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศ

การรับรองโดยพฤตินัยและนิตินัย

การรับรองโดยพฤตินัย หมายถึงรัฐไม่ได้ประกาศเป็นทางการหรือกระทำอย่างชัดแจ้ง รับรองรัฐใหม่ เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่ารัฐนั้นมีสภาพความเป็นรัฐโดยสมบูรณ์หรือไม่ แต่อาจจะเข้าไปทำความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ ใน

ลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ เช่นการทำข้อตกลงชั่วคราวหรือทำความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างไม่เป็นทางการ โดยส่งผู้แทนพิเศษไปประจำ แทนที่จะเป็นผู้แทนทางการทูตที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการรับรองชั่วคราวไม่ถาวร แต่เป็นขั้นตอนขั้นแรกในการที่จะรับรองโดยนิตินัยในโอกาสต่อไป

การรับรองโดยนิตินัย หมายถึง การรับรองถาวรซึ่งรัฐแสดงออกมาชัดเจนที่จะเข้าทำความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินความสัมพันธ์ภาพโดยปกติกับรัฐนั้น

มีบ่อยครั้งที่รัฐมักจะรับรองโดยพฤตินัยก่อนจะรับรองโดยนิตินัย เช่น กรณีอังกฤษ สหรัฐ รับรองอิสราเอล

เนื่องจากหลักการที่ถือว่าการรับรองรัฐเป็นแต่เพียงการยืนยันสภาพความเป็นรัฐเท่านั้น มิใช่เป็นการก่อตั้งรัฐ ฉะนั้นเมื่อรัฐประกาศการรับรองรัฐใหม่แล้ว ในภายหลังจะถอนการรับรองไม่ได้ เว้นแต่รัฐนั้นจะขาดองค์ประกอบสภาพความเป็นรัฐไปเอง

การรับรองรัฐใหม่ไม่มีแบบพิธีเป็นพิเศษ อาจจะกระทำได้โดยตรงหรือโดยปริยาย

การรับรองโดยตรงเป็นการรับรองอย่างเป็นทางการโดยอาจจะทำได้ในรูปสนธิสัญญาหลายฝ่าย เช่น สนธิสัญญาเบอร์ลิน ค.ศ. 1878 รับรองรูมาเนีย และบัลกาเรีย สนธิสัญญาแวร์ซายส์ ก็ได้รับการรับรองความเป็นรัฐหลายรัฐหรือสนธิสัญญาสองฝ่าย เช่น สนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับโปรตุเกส วันที่ 29 สิงหาคม 1825 รับรองบราซิล ฝรั่งเศสรับรองเยเมน โดยสนธิสัญญา วันที่ 25 เมษายน 1936 นอกจากการทำสนธิสัญญาแล้ว รัฐอาจจะทำโดยการประกาศรับรองหรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ส่งสาร โทรเลขแจ้งให้รัฐใหม่ทราบถึงเจตนาที่จะมีความสัมพันธ์ไมตรีด้วย นอกจากนั้นการรับรองอาจจะออกมาในรูปของมติที่ประชุมนานาชาติเช่น มติของการประชุมเอกอัครราชทูตของประเทศต่าง ๆ วันที่ 23 กรกฎาคม 1913 รับรองประเทศอัลบาเนีย

การรับรองโดยปริยาย หมายถึงรัฐไม่ได้ประกาศหรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นทางการ แต่เข้าไปมีความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ เช่น ทำสนธิสัญญากับรัฐใหม่ หรือเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐใหม่ ยอมให้กงสุลของรัฐใหม่มาประจำในรัฐของตน แต่ในบางครั้งการส่งกงสุลไปประจำยังรัฐใหม่ อาจจะยังไม่ถือว่าเป็นการรับรองรัฐใหม่ เพราะถือว่ากระทำไปโดยเจตนาป้องกันผลประโยชน์ของประชาชนของตนเท่านั้น ในระหว่างปี ค.ศ. 1932-1939 ประเทศในยุโรปหลายประเทศได้ส่งกงสุลของตนไปประจำที่แมนจูเรีย โดยไม่มีเจตนาจะรับรองรัฐนั้น

ในกรณีที่รัฐใหม่ได้เข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญาหลายฝ่าย โดยที่รัฐภาคีสมาชิกไม่ได้คัดค้าน เช่น การเข้าเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติหรือสหประชาชาติ มิได้หมายความว่า รัฐสมาชิกขององค์การได้ให้การรับรองรัฐใหม่ รัฐสมาชิกขององค์การไม่จำเป็นจะต้องเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐที่เข้าเป็นสมาชิก เช่น รัฐอิสราเอลเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ แต่ก็ไม่ได้ถือว่ารัฐอาหรับได้ให้การรับรองหรือจำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์ทางการทูตด้วย

การเปิดการเจรจาติดต่อกันเป็นทางการในด้านการค้า การเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ก็อนุมานได้ว่าเป็นการรับรองโดยปริยาย เช่นกัน

มีปัญหว่า การรับรองนั้นจะมีเงื่อนไขได้หรือไม่ เคยมีสนธิสัญญาบางฉบับ เช่น สนธิสัญญาเบอร์ลิน ค.ศ. 1878 กำหนดว่า จะรับรองรัฐมาเนียเป็นรัฐก็ต่อเมื่อรัฐมาเนียให้สิทธิเสมอภาคแก่ประชาชนโดยไม่แบ่งแยกศาสนา นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเนื่องจากกการรับรองเป็นแต่เพียงการประกาศสภาพความเป็นรัฐเท่านั้น ฉะนั้นจะกำหนดเงื่อนไขในการรับรองไม่ได้ เพราะแม้ไม่ได้รับการรับรองสภาพความเป็นรัฐก็เกิดขึ้นโดยตัวของมันเองอยู่แล้ว

การรับรองรัฐจะกระทำในเวลาใดโดยปกติรัฐที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อมีองค์ประกอบสมบูรณ์ รัฐอื่นก็อาจจะรับรองโดยเร็วได้ แต่ถ้ารัฐนั้นเกิดขึ้นโดยการแยกตัวออกมาจากรัฐอื่น หรือกำลังมีสงครามกันอยู่ การรับรองรัฐใหม่ก็จะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะอาจถูกถือว่าเป็นการสนับสนุนฝ่ายกบฏได้ อังกฤษเคยประกาศสงครามกับฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1776 เพราะ

ฝรั่งเศสรับรองสหรัฐซึ่งประกาศแยกตัวออกจากอังกฤษ ฉะนั้นเพื่อให้เสียสัมพันธไมตรีกับรัฐที่ถูกแยกตัวออกไป ก็จะต้องรอให้ฝ่ายกบฏชนะเด็ดขาดเสียก่อน หรือรัฐใหม่ได้รับการรับรองจากรัฐที่ตนแยกตัวออกมา

ได้มีทฤษฎี Stimson ซึ่งเป็นชื่อรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐในขณะนั้น ได้ประกาศเมื่อวันที่ 7 มกราคม 1932 ไม่ยอมให้การรับรองแก่รัฐที่ก่อตั้งขึ้นโดยวิธีการรุนแรงหรือการและสหรัฐได้ประกาศไม่ยอมรับรับรองรัฐแมนจูเรีย ซึ่งตั้งขึ้นโดยญี่ปุ่น สันนิบาตชาติได้ยึดหลัก Stimson โดยลงมติเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 1932 ให้สมาชิกของสันนิบาตชาติงดเว้นการรับรองแก่รัฐใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นโดยวิธีการใช้กำลังหรือโดยการรุกราน

การรับรองรัฐบาล

ถ้าเป็นกรณีการรับรองรัฐบาลของรัฐใหม่ที่ได้รับการรับรองก็ถือเสมือนหนึ่งว่าการรับรองมีผลเท่ากับรับรองรัฐบาลของรัฐใหม่ไปในตัวด้วย การรับรองรัฐบาลใหม่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ

1. รัฐบาลใหม่ไม่ได้ขึ้นมาปกครองประเทศตามวิถีทางของกฎหมาย โดยปกติก็มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร อันไม่ชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการได้อำนาจอธิปไตยโดยการใช้กำลังบังคับ หรือ

2. มีการตั้งรัฐบาลในส่วนหนึ่งของดินแดนของประเทศหนึ่งปกครองดินแดนส่วนนั้น ซึ่งทำให้เกิดมีรัฐบาล 2 รัฐบาลในรัฐเดียวกัน โดยหลักการแล้วการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนถึงความเป็นบุคคลระหว่างประเทศของรัฐ แต่ในฐานะที่รัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจแทนรัฐ ฉะนั้นรัฐบาลที่ตั้งขึ้นในกรณีดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นรัฐบาลโดยพฤตินัย จึงสมควรที่จะต้องได้รับการรับรองจากรัฐอื่น

เงื่อนไขในการรับรองรัฐบาล ได้มีทฤษฎีหลายทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรองรัฐบาล

1. ทฤษฎี Estrada ซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศเม็กซิโกเขามีความเห็น ว่า รัฐต่างประเทศไม่มีสิทธิที่จะพิจารณาความถูกต้องตามกฎหมายของรัฐบาลใหม่ เพราะรัฐทุกรัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง ถ้ารัฐบาลใหม่

มีอำนาจแท้จริงที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศและปฏิบัติตามพันธะระหว่างประเทศก็เพียงพอที่จะเป็นรัฐบาลได้สมบูรณ์ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวมีความหมายเท่ากับว่า รัฐอื่นไม่มีหน้าที่จะต้องให้คำรับรองแก่รัฐบาลใหม่ เพราะเป็นกิจการภายในของรัฐนั้น

ทฤษฎี Estrada ไม่เป็นที่รับรองกันในทางปฏิบัติระหว่างประเทศ

2. ทฤษฎี Tobar เพื่อป้องกันการปฏิวัติซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งในทวีปอเมริกากลางและใต้ รัฐมนตรีประเทศอิตาลีชื่อ Tobar เห็นว่ารัฐในอเมริกาใต้ไม่ควรรับรองรัฐบาลที่ได้อำนาจมาจากการปฏิวัติ เว้นเสียแต่ว่ารัฐบาลใหม่จะทำให้ถูกต้องตามขั้นตอนของรัฐธรรมนูญโดยได้รับความยินยอมจากสภาที่มาจากการเลือกตั้งเสียก่อน หลักการดังกล่าวได้ระบุไว้ในสนธิสัญญาวอชิงตัน ลงวันที่ 20 ธันวาคม 1907 มีอายุ 10 ปี ซึ่งมีรัฐ 5 รัฐในทวีปอเมริกาเป็นภาคีมีคอสตาริกา กัวติมาลา ฮอนดูรัส นิการากัว และเอลซาวาดอร์ ประธานาธิบดีวิลสันของสหรัฐอเมริกา ก็ยึดถือทฤษฎีนี้เป็นหลักการในการพิจารณารับรองรัฐบาลใหม่โดยปฏิเสธไม่ยอมรับรับรองรัฐบาลปฏิวัติของเม็กซิโกในปี ค.ศ. 1913 และรัฐบาลคอสตาริกา ในปี ค.ศ. 1917 รัฐบาลคอมมิวนิสต์ของรัสเซียในครั้งแรกซึ่งต่อมาประธานาธิบดีโรสเวลต์ได้ให้การรับรองภายหลังได้มีการทำสนธิสัญญาวอชิงตัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 1923 โดยมีภาคีและข้อความเช่นเดียวกับสนธิสัญญา ค.ศ. 1907

ทฤษฎี Tobar ใช้เฉพาะในทวีปอเมริกาเท่านั้น ประเทศในทวีปยุโรปไม่ยอมรับนับถือปฏิบัติ โดยหลักการแล้วทฤษฎีดังกล่าวขัดแย้งกับข้อเท็จจริง เพราะการรับรองรัฐบาลใหม่ก็เหมือนกับการรับรองรัฐซึ่งเป็นการยืนยัน หรือประกาศสภาพของรัฐบาล ซึ่งรัฐที่รับรองจะเข้าไปมีความสัมพันธ์ด้วยเท่านั้น สภาพของรัฐบาลมิได้เกิดขึ้นโดยการรับรองของรัฐต่างประเทศ ดังนั้นทฤษฎี Tobar จึงไม่ได้รับการยึดถือปฏิบัติตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 1932 ซึ่งในปีนั้น คอสตาริกา และเอลซาวาดอร์ ได้บอกเลิกสัญญาแต่สหรัฐและภาคีสถิตินธิสัญญาวอชิงตันก็ยังให้การรับรองรัฐบาลของประเทศเอลซาวาดอร์ ที่ตั้งขึ้นโดยการปฏิวัติ รัฐบาลสหรัฐได้ประกาศหลักการรับรองรัฐบาลใหม่ในโอกาสที่ทำการ

รับรองรัฐบาลใหม่ของอาเจนติน่าว่าจะต้องประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ

1. ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน
2. ควบคุมประเทศได้ทั้งหมด
3. พร้อมทั้งจะปฏิบัติพันธะกรณีระหว่างประเทศ

ในปี ค.ศ. 1943 คณะกรรมการเกี่ยวกับการเมืองของรัฐในทวีปอเมริกาได้ลงมติเสนอแนะให้รัฐต่าง ๆ ในทวีปอเมริกาปรึกษาซึ่งกันและกันก่อนที่จะให้การรับรองรัฐบาลที่ตั้งขึ้นโดยการปฏิวัติ

เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่าเงื่อนไขสำคัญในการรับรองรัฐบาลใหม่ที่เกิดมิได้เป็นไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญนั้นอยู่ที่ความมั่นคงและอำนาจอันแท้จริงของรัฐบาลใหม่ รัฐบาลใหม่มีอำนาจปกครองประเทศโดยแท้จริงและมีความมั่นคงในการจัดความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ รัฐอื่นก็ควร จะทำการรับรองได้โดยไม่ต้องพิจารณาถึงความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ หรือ การได้มาโดยใช้กำลังของรัฐบาลนั้น การรับรองรัฐบาลเป็นแต่เพียงการยืนยันว่า รัฐบาลใหม่เป็นตัวแทนของรัฐในการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศเท่านั้น นักนิติศาสตร์เช่น Vattel ก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศได้เคยตัดสินคดีระหว่างอังกฤษกับคอสตาริกา เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 1923 ได้กล่าวว่า การไม่ยอมรับรับรองรัฐบาลที่ตั้งขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศหรือได้รับความยินยอมโดยทั่วไป การรับรองเป็นแต่เพียงยืนยันความเป็นรัฐบาลเท่านั้น

เมื่อรัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่มีความมั่นคง มีอำนาจที่แท้จริงในดินแดนของรัฐนั้น รัฐอื่นก็ควรจะรับรองรัฐบาลใหม่ได้โดยมิชักช้า แต่เนื่องจากการรับรองรัฐบาลเป็นอำนาจอิสระของรัฐ ฉะนั้นในทางปฏิบัติถ้ารัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่มีความโน้มเอียงในทางการเมืองเดียวกับรัฐอื่น รัฐนั้นก็อาจให้การรับรองทันที แต่หามีความคิดเห็นหรือแนวโน้มทางการเมืองตรงข้าม รัฐนั้นคงจะถ่วงเวลาการรับรองรัฐบาลใหม่ไป เช่น ในปี ค.ศ. 1936 เยอรมันและอิตาลีได้ให้การรับรองรัฐบาลเผด็จการของนายพลฟรังโกแห่งสเปน ก่อนทำการยึดเมืองหลวงได้ แต่ฝรั่งเศสและอังกฤษให้การรับรองในปี ค.ศ. 1939 รัฐบาลโปแลนด์

ซึ่งตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1944 ได้รับการรับรองทันทีจากรัสเซีย ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐ รับรองในปี ค.ศ. 1945 สหรัฐรับรองรัฐบาลรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1933

การรับรองรัฐบาลใหม่เป็นสิทธิของรัฐที่จะรับรองหรือไม่หรือจะรับรอง โดยมีเงื่อนไขก็ได้ เช่น ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ประกาศเมื่อวันที่ 6 มกราคม 1922 ไม่ยอมรับรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของรัสเซีย เว้นเสียแต่ว่ารัฐบาลใหม่ยอมรับ รัฐนี้สนับสนุนหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์และ ยอมรับปฏิบัติตามสนธิสัญญาที่รัสเซียทำไว้ก่อนเปลี่ยนระบบการปกครอง

รัฐบาลที่ยังไม่ได้รับการรับรองย่อมมีฐานะและสิทธิแตกต่างจาก รัฐบาลที่ได้รับการรับรอง แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียุติและหน้าที่ตามกฎหมาย ระหว่างประเทศ กล่าวคือ

1. มีสิทธิทำสนธิสัญญาได้ (คำตัดสินของศาลอนุญาโตตุลาการ ฝรั่งเศส-ชิลี วันที่ 5 กรกฎาคม 1901)
2. มีสิทธิส่งและรับผู้แทนทางการทูต
3. มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของรัฐตนที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น

ผลเสียของรัฐบาลใหม่ที่มิได้รับการรับรองอาจเกิดขึ้นได้ในกรณี

1. กิจกรรมภายใน (กฎหมายการกระทำของฝ่ายปกครอง คำพิพากษา ของศาล) หรือกิจกรรมภายนอก (ข้อตกลง สนธิสัญญา) อาจจะไม่สมบูรณ์ใน สายตาของรัฐที่ไม่ได้ให้การรับรอง
2. ประเทศที่ไม่ได้ให้การรับรองจะไม่ทำการติดต่อสัมพันธ์ด้วย
3. สิทธิในทางศาลถูกปฏิเสธในรัฐที่ไม่ได้ให้การรับรอง ศาลสหรัฐ เคยปฏิเสธไม่ให้สิทธิทางศาลแก่รัฐบาลโซเวียตในขณะที่สหรัฐยังมิได้รับการ รับรอง อังกฤษ ฝรั่งเศสก็ยึดถือเช่นเดียวกัน

4. สิทธิในทรัพย์สินสมบัติในประเทศที่ไม่ได้ให้การรับรองอาจถูกปฏิเสธ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินสมบัติในประเทศที่ไม่ได้ให้การรับรอง สหรัฐเคยปฏิเสธที่จะส่งทองของฝรั่งเศสซึ่งมีอยู่ในสหรัฐให้แก่รัฐบาลฝรั่งเศสในขณะที่สหรัฐยังไม่ได้ให้การรับรองรัฐบาลใหม่ของฝรั่งเศส

รูปของการรับรอง การรับรองอาจจะกระทำโดยตรงหรือโดยปริยาย

การรับรองโดยตรง อาจกระทำได้โดยส่งโทรเลข จดหมาย การสื่อสารทางการทูต ประธานาธิบดีโรสเวลต์ส่งจดหมายเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 1933 ให้แก่ Litvinov. แจ้งให้ทราบว่า สหรัฐรับรองรัฐบาลคอมมิวนิสต์โซเวียตฝรั่งเศส ส่งโทรเลขรับรองรัฐบาลโซเวียต เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 1924 ในบางกรณีรัฐบาล 2 รัฐบาลต่างรับรองซึ่งกันและกัน เช่น รัฐบาลโซเวียตและสเปนต่างประกาศรับรองเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 1933

การรับรองอาจจะทำโดยสนธิสัญญารับรองโดยตรง เช่นจีนรับรองรัฐบาลโซเวียตโดยสนธิสัญญา วันที่ 31 พฤษภาคม 1924

การรับรองอาจจะเป็นในรูปของกลุ่มประเทศต่าง ๆ ทำการรับรอง เช่น รัฐบาลออสเตรีย ได้รับการรับรองจากฝรั่งเศส อังกฤษ สหรัฐ และรัสเซีย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 1945

การรับรองโดยปริยาย

อาจกระทำในรูปต่าง ๆ เช่น

ก. มีการติดต่อสัมพันธ์ทางการทูต โดยการตั้งทูตไปประจำหรือแลกเปลี่ยนทูตซึ่งกันและกัน หรือไม่เรียกทูตของตนกลับเมื่อมีรัฐบาลใหม่ แต่ในกรณีที่มีการส่งกงสุลไปประจำหรือแลกเปลี่ยนกงสุลยังไม่ถือว่าเป็นการให้การรับรองรัฐบาลใหม่ เพราะการส่งกงสุลไปประจำเป็นแต่เพียงเจตนาของรัฐที่จะปกป้องคุ้มครองบุคคลสัญชาติของตนเท่านั้น อังกฤษเคยส่งผู้แทนไปประจำที่ Burgos โดยที่ไม่ได้รับรองรัฐบาลใหม่

ข. การทำสนธิสัญญากับรัฐบาลใหม่ ก็มีผลเท่ากับยอมรับรับรองโดยปริยาย เช่น โปแลนด์ทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนกับรัฐบาลโซเวียตเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 1921 มีผลเท่ากับรับรองรัฐบาลโซเวียตโดยปริยาย

แต่ในบางกรณีรัฐที่เข้าทำสนธิสัญญาก็เคยประกาศว่า การทำสนธิสัญญากับรัฐบาลใหม่ไม่ถือว่าเป็นการรับรอง ฝรั่งเศสเคยแถลงว่า ข้อตกลงระหว่างฝรั่งเศสกับรัสเซียเมื่อวันที่ 20 เมษายน 1920 ไม่ถือว่าเป็นการรับรองรัฐบาลใหม่ของรัสเซีย

ความรับผิดชอบของรัฐ

เนื่องจากรัฐมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ ฉะนั้นจึงมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อรัฐละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น รัฐนั้นจึงต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยการต้องชดเชยค่าเสียหายต่อรัฐที่ได้รับความเสียหาย การที่รัฐจะรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศ จะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ประการ

1. การกระทำนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ
2. การกระทำนั้นถือได้ว่าเป็นความผิดชอบของรัฐ

1. การกระทำนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ หมายถึง การกระทำนั้นละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ นักนิติศาสตร์บางท่านเช่น N.Politis เห็นว่า การละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศควรจะรวมถึงการใช้สิทธิในลักษณะที่เกินขอบเขตหรือรุนแรงเกินไปด้วย แต่นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่า การละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศเท่านั้นที่ถือเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ การกระทำที่ไม่ชอบนั้นอาจจะพิจารณาในแง่ผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิด

ในแง่ผู้เสียหายอาจจะป็นรัฐหรือเอกชนเป็นผู้กระทำ ถ้าเป็นรัฐ เช่น มีการกระทำการเพื่อล้มรัฐบาลหรือก่อให้เกิดความไม่สงบภายในประเทศ เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ หรือจมเรือสงครามของรัฐ ถ้าเป็นเอกชนเป็นผู้เสียหาย เช่น บุคคลในสัญชาติของรัฐนั้นอาศัยในต่างประเทศและถูกกระทำการอันไม่เป็นธรรมในตัวบุคคลหรือทรัพย์สิน ก็เท่ากับรัฐเจ้าของสัญชาติบุคคลนั้น ได้รับการเสียหายโดยทางอ้อม เช่น ถูกการปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรม (denial of Justice) ซึ่งหมายถึง องค์การของรัฐที่คนต่างด้าวอาศัย ไม่เปิดโอกาสให้คนต่างด้าวเรียกร้องสิทธิที่ตนถูกละเมิดได้ หรือมีการปฏิบัติผิดพลาดอย่างร้ายแรงในด้านขบวนการยุติธรรม หรือการไม่สามารถให้หลักประกันความ

ยุติธรรม หรือการตัดสินที่ขาดความยุติธรรม หรือมีการยึดทรัพย์สินของคนต่างด้าวโดยไม่จ่ายค่าทดแทน

พิจารณาในด้านผู้กระทำผิดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายอาจจะเป็นรัฐหรือเอกชน รัฐอาจจะเป็นผู้กระทำผิดโดยตัวแทนของตนเป็นผู้กระทำซึ่งตกเป็นความรับผิดชอบของรัฐ เช่นตัวแทนทางการทูตของตนที่ประจำอยู่ในรัฐอื่น วางแผนหรือสมคบกันเพื่อล้มล้างรัฐบาล หรือระบบการปกครองหรืออาจเป็นการกระทำในกิจการภายในของตนเช่นในด้านนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ

ในด้านนิติบัญญัติความรับผิดชอบของรัฐอาจเกิดขึ้นโดยการกระทำหรือละเว้นกระทำ โดยการกระทำเช่นองค์การนิติบัญญัติออกกฎหมายที่ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศ หรือขัดต่อข้อผูกพันระหว่างประเทศที่ตนได้กระทำไว้ เช่น สนธิสัญญา โดยการละเว้น เช่น ไม่ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้เป็นไปตามสนธิสัญญา หรือข้อตกลงที่กระทำไว้

ในด้านบริหาร รัฐต้องรับผิดชอบในการกระทำของฝ่ายปกครองไม่ว่าจะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย ถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐต่างประเทศ

ในด้านตุลาการ รัฐต้องรับผิดชอบในการกระทำของฝ่ายตุลาการ ถ้าการตัดสินบกพร่องหรือไม่ยุติธรรม หรือศาลปฏิเสธไม่ยอมตัดสินคดีของชาวต่างประเทศ ก่อให้เกิดความเสียหาย รัฐก็ต้องรับผิดชอบ

2. การกระทำนั้นถือได้ว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐ หมายความว่า ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นอันเป็นผลจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งถือว่าอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐ โดยแยกพิจารณาว่าการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นเป็นการกระทำของเอกชนธรรมดาหรือตัวแทนของรัฐ

ในกรณีที่การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายเกิดจากเอกชนซึ่งเป็นคนในสัญชาติของรัฐ โดยหลักการแล้วการกระทำของคนในสัญชาติของรัฐย่อมไม่ผูกพันความรับผิดชอบของรัฐ อนุญาโตตุลาการได้เคยตัดสินในคดี Castewerth กับ Powel ระหว่างอังกฤษกับโคลอมเบีย กล่าวว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเอกชนหรือตัวแทนของรัฐที่กระทำความผิดอาญา

Grotius มีความเห็นว่า รัฐอาจจะต้องรับผิดชอบในกรณีที่รัฐละเลยที่จะป้องกันมิให้การกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือพยายามช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ

ในกรณีที่การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายเกิดจากข้าราชการหรือตัวแทนของรัฐ ตามหลักแล้วรัฐย่อมต้องรับผิดชอบอย่างแน่นอน เพราะเข้าลักษณะตัวการต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวแทน เว้นแต่ตัวแทนนั้นกระทำนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของตนก็ไม่ผูกพันความรับผิดชอบของรัฐแต่อย่างใด แต่ถ้การกระทำนั้นแม้ว่าจะเกินอำนาจที่ได้รับมอบหมาย แต่โดยลักษณะภายนอกเป็นการกระทำตามหน้าที่ในฐานะองค์กรของรัฐ รัฐก็อาจจะต้องรับผิดชอบ เพราะถือว่ารัฐต่างประเทศย่อมไม่สามารถทราบขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นได้ เป็นเรื่องกฎหมายภายในของรัฐนั้นที่จะกำหนดขอบเขตของอำนาจของเจ้าหน้าที่ของตนซึ่งรัฐต่างประเทศไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วย

ในกรณีความรับผิดชอบของรัฐที่มีกับคนต่างด้าว มีหลักการอยู่ว่า ก่อนที่จะขอให้รัฐของตนใช้สิทธิคุ้มครองทางการทูต คนต่างด้าวนั้นจะต้องใช้วิธีทางเรียกร้องค่าเสียหายของตนต่อศาลหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เช่น ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ในประเทศนั้นเสียก่อน ถ้าไม่ได้ผลเพราะมีการปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรมจึงจะสามารถร้องขอให้รัฐของตนเข้าดำเนินการเรียกร้องค่าเสียหายทางการทูตต่อไปได้ สิทธิที่จะให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนของตนในต่างประเทศนั้นเป็นสิทธิของรัฐจะให้หรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางการเมืองประกอบด้วย เพราะความรับผิดชอบระหว่างประเทศถือว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ พลเมืองไม่มีสิทธิร้องขอด้วยตนเองต้องให้รัฐซึ่งเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศเป็นผู้ร้องขอแทนตน แต่เคยมีรัฐธรรมนูญบางฉบับกำหนดให้สิทธิแก่พลเมืองในการที่จะรับการคุ้มครองทางการทูตจากรัฐบาลของเขา ในกรณีเกิดการเสียหาย เช่น รัฐธรรมนูญไวมาร์ของเยอรมัน มาตรา 112 วันที่ 11 สิงหาคม 1919 เกี่ยวกับการใช้สิทธิคุ้มครองทางการทูตนั้น รัฐจะให้ได้ก็แต่คนในสัญชาติของตนเท่านั้น คนสัญชาติอื่นรัฐไม่อาจจะให้ความคุ้มครองได้ ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศได้เคยตัดสินในคดี Panevezys-Saldutiskis ระหว่างเอสโตเนีย กับลิทัวเนีย ใน ค.ศ. 1939

กล่าวว่า ในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงพิเศษ สิทธิในการให้ความคุ้มครองทางการทูตของรัฐ จะให้ได้ก็แต่คนในสัญชาติของตนเท่านั้น สัญชาติของผู้เสียหายจะต้องมีอยู่ในเวลาที่ได้รับการเสียหาย และในเวลาที่ยขอให้รัฐบาลของตนให้ความคุ้มครองในทางการทูต ถ้าผู้เสียหายสูญเสียสัญชาติ หรือเปลี่ยนแปลงสัญชาติซึ่งอาจจะเป็นการแปลงชาติหรือโดยการแต่งงาน สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางการทูตก็หมดไป

ในกรณีที่บุคคลมีสองสัญชาติ ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นเพราะสองรัฐอาจใช้สิทธิคุ้มครองพร้อมกัน แต่มีหลักการอยู่ว่า รัฐหนึ่งไม่อาจใช้สิทธิคุ้มครองของตนต่ออีกรัฐหนึ่ง ซึ่งบุคคลนั้นก็มียุติพลีเดียวกัน เคยมีคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ เวเนซุเอลา ในปี ค.ศ. 1903 และความเห็นของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 1949 ได้ยืนยันหลักการดังกล่าว

อนึ่ง รัฐจะให้ความคุ้มครองต่อคนในสัญชาติของคนที่ต่อเมื่อบุคคลนั้นประพฤติตนสุจริตถูกต้อง ถ้าความเสียหายนั้น เกิดจากบุคคลนั้นทำการละเมิดกฎหมายภายในของรัฐที่ตนอาศัยอยู่ หรือกระทำการอันขัดต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐก็ไม่อาจจะใช้สิทธิความคุ้มครองทางการทูตให้แก่คนสัญชาติของตนได้ เคยมีคดีระหว่างคานาดากับสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1935 เรื่องมีอยู่ว่า เรือ I'a alone ของคานาดากระทำการค้าสุราและได้ถูกเรือยามฝั่งของสหรัฐโจมตีจมลง เรื่องได้ขึ้นสู่คณะกรรมการอนุญาโตตุลาการ คณะกรรมการได้ตัดสินว่า เรือคานาดาได้กระทำความผิด โดยค้าสุราซึ่งขณะนั้นกฎหมายสหรัฐห้ามการค้าสุราและกล่าวว่า จารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศไม่ให้สิทธิรัฐที่จะให้ความคุ้มครองทางการทูตและเรียกร้องค่าเสียหายให้แก่บุคคลสัญชาติของตนที่กระทำความผิดได้

ได้เคยมีความพยายามที่จะตัดความคุ้มครองทางการทูตโดยระบุไว้ในสัญญาทางแพ่ง ส่วนใหญ่เป็นสัญญาที่รัฐในอเมริกาได้ทำกับคนต่างด้าว เช่น สัญญาให้สหพันธรัฐในสัญญาว่า ถ้าเกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับสัญญา ผู้เสียหายจะไม่ร้องขอสิทธิคุ้มครองจากรัฐของตน ซึ่งเรียกว่า "Calvo clause" (calvo เป็นนักการเมืองและนักกฎหมายชาวอาเจนตินา เกิดในปี ค.ศ. 1824 และตายในปี ค.ศ. 1906) แต่นักกฎหมายระหว่างประเทศส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ข้อความดังกล่าวไม่ชอบด้วยเหตุผล เพราะเอกชนไม่มีสิทธิที่จะจำกัดสิทธิ

ของรัฐในการใช้สิทธิคุ้มครองทางการเมืองของตน การที่รัฐเข้ามาใช้สิทธิคุ้มครองนั้นเป็นการใช้สิทธิของรัฐเอง ไม่ใช่สิทธิของผู้เสียหาย สัญญาที่ผู้เสียหายทำกับรัฐต่างประเทศยกเว้นสิทธิคุ้มครองทางการเมืองจึงไม่มีผลผูกพันรัฐที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเคยตัดสินในคดี *Mavrommatis* ระหว่างอังกฤษกับกรีซ ในปี ค.ศ. 1924 และในคดี *chorzow* ระหว่างเยอรมันกับโปแลนด์ ว่า ข้อความดังกล่าวที่ระบุในสัญญาไม่ตัดสิทธิของรัฐที่จะให้ความคุ้มครองทางการเมืองแก่พลเมืองของตน

ความรับผิดชอบของรัฐในสงครามกลางเมือง

เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองขึ้น การกระทำของฝ่ายกบฏหรือฝ่ายรัฐบาลที่กระทำการต่อสู้กันอยู่ อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐต่างประเทศหรือคนสัญชาติของรัฐต่างประเทศได้ จึงมีปัญหว่า รัฐจำเป็นต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากสงครามกลางเมืองหรือไม่ ในเรื่องนี้จำเป็นต้องแยกพิจารณาว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายกบฏ

ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายรัฐบาลกฎหมายระหว่างประเทศยอมรับหลักการว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่บุคคลต่างชาติได้รับอันเป็นผลจากการต่อสู้ในสงครามกลางเมือง เพราะถือว่า สงครามกลางเมืองก็เหมือนกับสงคราม ความเสียหายที่ได้รับบนุโลมได้ว่าเกิดจากเหตุสุดวิสัย และรัฐไม่ต้องรับผิดชอบในคดีระหว่างอังกฤษกับสเปน เรื่องมีอยู่ว่า สเปนไปมีเมืองขึ้นในดินแดนโมร็อกโก และเกิดสงครามกลางเมือง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชาวอังกฤษที่อยู่ในดินแดนนั้น อังกฤษจึงเรียกร้องให้สเปนชดเชยค่าเสียหาย ได้มีการนำเรื่องให้อนุญาตตุลาการตัดสิน อนุญาตตุลาการได้ตัดสินเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 1925 ระบุว่า รัฐไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือในการต่อสู้กับฝ่ายศัตรู นอกจากนี้ มติของคณะกรรมการอนุญาโตตุลาการฝรั่งเศส-เม็กซิโก ในคดี *Georges Pinson* ก็ได้ยืนยันหลักการดังกล่าวเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 1928 โดยกล่าวว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ชาวต่างประเทศได้รับเนื่องจากการปราบปรามจลาจลหรือการปฏิวัติ

หลักการดังกล่าวข้างต้นมีข้อยกเว้น ถ้าความเสียหายที่รัฐบาลก่อให้เกิดแก่ชาวต่างประเทศมิได้เกิดจากการต่อสู้ เช่น ทำลายบ้านเรือนของเอกชน โดยไม่มีความจำเป็นทางทหาร ปล้น ทาญ หรือฆาตกรรม เคยมีคดีระหว่างเบลเยียมกับสเปน ในปี ค.ศ. 1936 เลขาธิการทูตเบลเยียมในสเปนถูกทหารรัฐบาลสเปนฆ่าตาย. เบลเยียมได้เรียกร้องค่าเสียหายในตอนแรก รัฐบาลสเปนปฏิเสธ เบลเยียมจึงนำคดีขึ้นสู่ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ แต่ต่อมาสเปนขอให้ถอนคดีและยินยอมชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เบลเยียม 1 ล้านฟรังก์

สำหรับความเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายกบฏ จะต้องแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี

1. กรณีที่ฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามกลางเมือง ถือว่ารัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ฝ่ายกบฏได้ก่อขึ้น ในคดี *Sambiaggio* คณะกรรมาธิการอนุญาโตตุลาการ อิตาลี-เวเนซุเอลล่า ได้ตัดสินในปี ค.ศ. 1903 กล่าวว่า โดยหลักทั่วไปรัฐบาลเหมือนกับเอกชนจะต้องรับผิดชอบเฉพาะการกระทำของตนหรือของตัวแทนของตนเท่านั้น แต่ฝ่ายกบฏไม่ใช่ตัวแทนของรัฐบาล รัฐบาลจึงพ้นความรับผิดชอบ

ในบางกรณีรัฐอาจจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของฝ่ายกบฏ ถ้า

ก. รัฐไม่ได้ดำเนินการอย่างใดเพื่อคุ้มครองชาวต่างประเทศซึ่งโดยปกติรัฐควรจะได้กระทำอย่างนั้น หมายถึงว่า รัฐได้ทราบอยู่แล้วว่าจะมีอันตรายแก่ชาวต่างประเทศและรัฐมีกำลังเพียงพอที่จะป้องกันได้ แต่ละเลยไม่กระทำการป้องกัน เคยมีคดีระหว่างสหรัฐกับเปรู ในปี ค.ศ. 1870 พลเมืองชาวเปรูได้บุกรุกและทำลายเทือกสวนไร่นาของชาวสหรัฐซึ่งพำนักอยู่ในเปรู รัฐบาลเปรูในขณะนั้น ไม่ได้ทำการป้องกันแต่อย่างใด ทั้งยังมีทหารของรัฐบาลร่วมปล้นตมภ์ด้วย หรือ

ข. กรณีที่รัฐได้ยอมยกโทษให้ฝ่ายกบฏหรืออาจยอมให้ฝ่ายกบฏเข้าร่วมในคณะรัฐบาลเท่ากับแสดงว่ารัฐยอมรับรู้การกระทำของฝ่ายกบฏ

2. ฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายชนะในสงครามถือว่าฝ่ายกบฏต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายทั้งหมดไม่ว่าความเสียหายนั้น จะเกิดจากการกระทำของตนหรือ

ของฝ่ายรัฐบาล สนธิสัญญาหรือข้อตกลงที่ฝ่ายกบฏทำไว้ย่อมมีผลสมบูรณ์ เช่น ในสงครามกลางเมืองสเปน ปี ค.ศ. 1936 รัฐบาลฝ่ายกบฏของนายพล ฟรังโกเป็นผู้ชนะ

แม้ว่าตามกฎหมายรัฐไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชาวต่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติบางทีรัฐเล็กซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจทางเศรษฐกิจของรัฐที่ใหญ่กว่า หรือบางทีก็ด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรม รัฐที่ความเสียหายได้เกิดขึ้นก็เคยยินยอมจ่ายให้ เช่นฝรั่งเศสเคยออกกฎหมาย วันที่ 24 ธันวาคม 1851 ยอมชดใช้ค่าเสียหายแก่ชาวต่างประเทศในการจลาจลที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1848 ซึ่งโดยหลักกฎหมายแล้วฝรั่งเศสไม่จำเป็นต้องชดใช้ แต่อ้างว่าให้เพื่อความยุติธรรม ในสงครามกลางเมืองรัสเซีย รัสเซียเสนอจ่ายค่าทดแทนให้แก่ฝรั่งเศส 60 ล้านฟรังก์ โดยผ่อนจ่าย 62 ปี แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมรับ เพราะเห็นว่าไม่เพียงพอกับค่าเสียหายที่ตนได้รับ ในที่สุตรัสเซียไม่ได้จ่ายค่าทดแทนความเสียหายในสงครามกลางเมืองให้แก่ประเทศใดเลย

ได้เคยมีสนธิสัญญาระหว่างประเทศระบุว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อการชดใช้ค่าเสียหายในสงครามกลางเมือง เช่นสนธิสัญญาระหว่างเยอรมันกับรัสเซีย ใน ค.ศ. 1922 ในปี ค.ศ. 1951 สเปนได้ประกาศว่า การเรียกร้องค่าเสียหายซึ่งเกิดจากสงครามกลางเมืองของชาวต่างประเทศไม่ถูกต้องตามกฎหมายของสเปน

เคยปรากฏบ่อยครั้งที่รัฐต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้น ปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าเสียหายโดยอ้างหลักการป้องกันตัวเองหรือเหตุสุดวิสัย เช่น การอ้างหลักป้องกันตัวเอง ในคดี Caroline ของอังกฤษ เรื่องมีอยู่ว่า ในปี ค.ศ. 1838 กบฏคานาดาซึ่งต่อสู้กับอังกฤษ (ในขณะนั้นคานาดาเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ) ได้ลี้ภัยไปอยู่ในสหรัฐ ต่อมาได้นำเรือบรรทุกอุปกรณ์ทางทหารเพื่อไปช่วยพวกตนในคานาดา ขณะที่เรืออยู่ในน่านน้ำอาณาเขตของสหรัฐอังกฤษได้ทำการจับและจมเรือลำนั้น สหรัฐได้ประท้วงอังกฤษว่ากระทำการในน่านน้ำอาณาเขตของตน แต่อังกฤษอ้างสิทธิการป้องกันตัว ในที่สุตรัฐบาลทั้งสองได้ตกลงกันว่าการใช้สิทธิป้องกันตัวต้องเป็นลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งและไม่มีทางเลือกได้ สำหรับการอ้างเหตุสุดวิสัยเพื่อปิดความรับผิดชอบ นัก

นิติศาสตร์เช่น J.Basdevant เห็นว่าการฟื้นความรับผิดชอบของรัฐเพราะเหตุ
สุดวิสัยเป็นหลักการทั่วไปที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ ศาลอนุญาโต
ตุลาการในคดีค่าเสียหายรัสเซียตัดสินเมื่อ 11 พ.ย. 1912 ได้ยอมรับว่าเหตุสุด
วิสัยทำให้รัฐฟื้นความรับผิดชอบ

การสืบเนื่องของรัฐ

ดินแดนของรัฐอาจเปลี่ยนแปลงไปได้โดยรัฐอาจได้ดินแดนเพิ่มขึ้น
หรือเสียดินแดนของตนส่วนหนึ่งให้แก่รัฐอื่น หรือถูกผนวกดินแดนของตน
ทั้งหมดเข้ากับรัฐอื่น ทำให้รัฐเดิมสิ้นสุดลง สูญสภาพบุคคลตามกฎหมาย
ระหว่างประเทศ หรือรัฐของตนสูญสิ้นไปโดยถูกแยกเป็นรัฐหลายรัฐ ปัญหา
ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการสืบทอดข้อผูกพันระหว่างประเทศของดินแดนที่ถูกผนวก
หรือที่แยกตัวออกมา ในกรณีนี้จะต้องแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี

1. กรณีที่รัฐเดิมยังคงอยู่ หลักทั่วไปถือว่าสนธิสัญญาที่รัฐทำขึ้น
ย่อมใช้กับดินแดนที่ตนได้รับเพิ่มขึ้น และระงับการใช้กับดินแดนที่เสียไป แต่
มีข้อยกเว้นถ้าเป็นสนธิสัญญาประเภทกฎหมาย ก็อาจจะใช้บังคับแก่ดินแดน
ที่แยกตัวไปได้ เช่น เมื่อเบลเยียมแยกตัวออกจากฮอลแลนด์ สนธิสัญญาปี
ค.ศ. 1815 ยังคงใช้บังคับกับเบลเยียม การประชุมที่ลอนดอนของประเทศต่าง ๆ
บังคับให้เบลเยียมเคารพสนธิสัญญาดังกล่าว

สำหรับสนธิสัญญาที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจ เช่น สนธิสัญญา
การค้า การเดินเรือ ก็ยังใช้บังคับเช่นเดียวกัน เมื่อฮังการีและปาดามา แยกตัว
มาจากโคลอมเบีย ทั้งสองประเทศก็ยอมรับสนธิสัญญาการค้าที่โคลอมเบีย
ทำไว้กับฝรั่งเศสก่อนการแยกตัวของตน

ในด้านสนธิสัญญาประเภทสัญญาที่มีลักษณะเกี่ยวกับพันธะที่ติด
กับดินแดนที่แยกตัวออกไป ซึ่งกระทำขึ้นเพื่อผลประโยชน์ของดินแดนนั้น ถือ
ว่าสืบเนื่องต่อไป เช่น สนธิสัญญาเกี่ยวกับพันธะในการเดินเรือในแม่น้ำ สนธิ
สัญญาเกี่ยวกับพรมแดน การตั้งฐานทัพ นอกจากนั้นสนธิสัญญาที่สำนึกว่าดีกัน
ทำไว้ก็ยังคงใช้อยู่เช่นเดียวกัน สนธิสัญญาซึ่งฝรั่งเศสทำไว้กับโป๊ป ในปี ค.ศ.
1801 ยังคงใช้กับแคว้นอัลซาส-ลอเรน ซึ่งต่อมาตกเป็นของเยอรมัน

เกี่ยวกับสนธิสัญญาที่มีลักษณะทางการเมือง เช่น สนธิสัญญาค้าประกันเอกราชของรัฐอื่น สนธิสัญญาพันธมิตร สนธิสัญญาความเป็นกลาง สนธิสัญญาอนุญาตตุลาการ ถือว่าไม่สืบเนื่องไม่มีผลใช้บังคับต่อไป เช่น สนธิสัญญา วันที่ 21 พฤศจิกายน 1855 ซึ่งฝรั่งเศสและอังกฤษค้าประกันรัฐรวม สวีเดน-นอร์เวย์ ถือว่าสิ้นสุดนับจากวันที่รัฐรวมได้ยุบไปโดยการแยกตัวของประเทศทั้งสอง

2. กรณีที่รัฐเดิมสูญเสียสภาพความเป็นรัฐ โดยหลักการแล้วสำหรับสนธิสัญญาสองฝ่ายถือว่าไม่ผูกพันอีกต่อไป เว้นแต่รัฐที่ได้ดินแดนหรือรัฐที่ได้แยกตัวออกมานำสนธิสัญญานั้นมาใช้เอง แต่ในบางกรณีก่อนที่รัฐอื่นจะรับรองรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ ก็อาจจะวางเงื่อนไขการรับรองให้รัฐใหม่สัญญาว่าจะปฏิบัติตามพันธะในสนธิสัญญาซึ่งรัฐที่สูญเสียสภาพบุคคลกระทำไว้

มีข้อยกเว้นในบางกรณีซึ่งจารีตประเพณีระหว่างประเทศบังคับให้รัฐที่แยกตัวปฏิบัติตามพันธะบางอย่างต่อไป เช่น พันธะที่เกิดจากสนธิสัญญาที่มีลักษณะเกี่ยวกับดินแดน เช่น สนธิสัญญากำหนดเขตแดน เส้นทางคมนาคมทางบกและทางน้ำ และพันธะที่เกิดจากสนธิสัญญาประเภทกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ เช่น สนธิสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 เกี่ยวกับจารีตประเพณีในการทำสงคราม ย่อมผูกพันรัฐที่เกิดขึ้นใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

สำหรับความรับผิดชอบที่รัฐเก่าทำไว้ รัฐที่เกิดขึ้นใหม่ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ ในคดี Brown (A.J. 1925) ศาลตัดสินว่า อังกฤษไม่ต้องรับผิดชอบการกระทำที่ปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรมซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่คนต่างชาตินิอาฟริกาใต้ ในขณะที่อาฟริกาใต้ยังเป็นอิสระอยู่ ยังไม่ได้เป็นของอังกฤษ ในคดี Reclamations Hawaiennes สหรัฐปฏิเสธที่จะชดเชยค่าเสียหายให้แก่อังกฤษซึ่งเจ้าหน้าที่ฮาวายได้กระทำให้ขึ้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่อังกฤษก่อนที่ฮาวายจะเข้ามาเป็นของสหรัฐ

ในกรณีกลับกัน ถ้ารัฐที่สูญเสียสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย รัฐที่แยกตัวออกมาก็ไม่มีสิทธิที่จะฟ้องร้องได้ แม้ว่าบุคคลของรัฐที่สูญเสียสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ

มีสิทธิเรียกร้อง รัฐที่แยกตัวออกมาก็ไม่อาจใช้สิทธิทางการทูตทำการเรียกร้องแทนให้

ในเรื่องเกี่ยวกับหนี้สินที่รัฐเดิมก่อไว้ รัฐที่ได้ดินแดนของรัฐเดิมจะต้องรับผิดชอบใช้หนี้สินหรือไม่ ในศตวรรษที่ 19 ยังมีความเห็นของนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ว่า รัฐจะต้องรับผิดชอบต่อหนี้สินของรัฐเดิมที่ก่อไว้ โดยอ้างหลักทางกฎหมายแห่งหรือหลักความยุติธรรม แต่ในปัจจุบันนักนิติศาสตร์ เช่น Jeze, Feilchenfeld และ Deith¹ ไม่เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว เขามีความเห็นว่ารัฐไม่มีพันธะทางกฎหมายที่จำเป็นจะต้องจ่ายหนี้สินของรัฐเดิมฝรั่งเศสเมื่อผนวกดินแดนมาดากัสกา ก็ปฏิเสธไม่ยอมรับหนี้สินของดินแดนนั้น เช่นเดียวกันเยอรมันก็ไม่รับรู้หนี้สินของออสเตรียหลังจากผนวกออสเตรียในปี ค.ศ. 1938 คำตัดสินของอนุญาโตตุลาการในคดีเกี่ยวกับหนี้สินของอาณาจักรออตโตมัน เมื่อวันที่ 18 เมษายน 1925 ได้ยืนยันความเห็นดังกล่าว

แต่ถ้ามีสนธิสัญญากำหนดให้รัฐที่ได้ดินแดนต้องชำระหนี้สินของรัฐเดิมก็ต้องเป็นไปตามสนธิสัญญา เช่น สนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสกับ Cote d'Ivoire วันที่ 24 เมษายน 1961 ข้อตกลงระหว่างฝรั่งเศสกับอัลจีเรีย วันที่ 23 ธันวาคม 1966

ในกรณีดินแดนโพ้นทะเลที่แยกตัวเป็นอิสระจากเมืองแม่ โดยกฎหมายแล้ว รัฐที่แยกตัวไม่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อหนี้สินของรัฐเมืองแม่ ในปี ค.ศ. 1776 เมืองขึ้นของอังกฤษในทวีปอเมริกา เมื่อได้รับอิสรภาพก็ไม่ยอมรับหนี้สินของอังกฤษสำหรับดินแดนที่ไม่ใช่ดินแดนโพ้นทะเลต้องพิจารณาว่าหนี้สินนั้นได้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของดินแดนที่แยกตัวไปหรือไม่ ถ้าเป็นประโยชน์ของดินแดนนั้นรัฐใหม่ก็ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าเป็นหนี้สินทั่วไป รัฐที่แยกตัวออกไปไม่ต้องรับผิดชอบ ในสนธิสัญญาแซงค์ แซร์แมง วันที่ 10 กันยายน 1919 มาตรา 203 ระบุว่า รัฐที่เกิดจากการแยกตัวจากอาณาจักรออสเตรีย-ฮังการี จะต้องรับผิดชอบต่อหนี้สินส่วนหนึ่งของรัฐบาลเก่า แต่เมื่อฟินแลนด์แยกตัวจากรัสเซีย สนธิสัญญาลงวันที่ 14 ตุลาคม 1920 ระบุว่า ทั้งสองประเทศไม่ต้องรับผิดชอบต่อหนี้สินของกันและกัน

¹The Theory of State succession A.D. Keith London 1970

การสิ้นสภาพความเป็นรัฐ

ความเป็นรัฐย่อมสิ้นสุดไปถ้าขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งของความเป็นรัฐซึ่งอาจจะเป็นกรณีดังต่อไปนี้

1. โดยการถูกรวมเข้ากับรัฐอื่นจะด้วยความประสงค์ของตนหรือถูกบังคับด้วยกำลังก็ตาม ถือว่าสูญสิ้นความเป็นรัฐและสิ้นสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ในปี ค.ศ. 1975 ดินแดนโปแลนด์ได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ผนวกเข้ากับ ปรัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย ออสเตรียถูกผนวกเข้าเป็นอาณานิคมของเยอรมัน เมื่อ ปี ค.ศ. 1938

2. สภาพของรัฐอาจสูญสิ้นไปถ้ารัฐนั้นเข้าร่วมอยู่ในสหรัฐ หรือรัฐรวม รัฐที่เข้าไปรวมย่อมไม่มีสภาพเป็นรัฐอีกต่อไป เพราะขาดอิสระภายนอก โดยต้องมอบให้องค์การกลางของสหรัฐ หรือรัฐรวมเป็นผู้ดำเนินการแทน ทำให้สภาพความเป็นรัฐตกอยู่แก่สหรัฐ หรือรัฐรวมนั้น ปรากฏบ่อยครั้งที่รัฐในสมพันธ์รัฐได้รวมกันเป็นสหรัฐ แต่ถ้ารัฐเดียวเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นรูปการปกครองแบบสหรัฐ ย่อมไม่กระทบกระเทือนความเป็นรัฐของตน เช่น บราซิล ได้กลายเป็นสหรัฐในปี ค.ศ. 1891 เม็กซิโกเปลี่ยนการปกครองเป็นสหรัฐในปี ค.ศ. 1837 และรัสเซียเปลี่ยนสหรัฐในปี ค.ศ. 1919

3. เมื่อรัฐเดิมได้แบ่งแยกตัวเองออกเป็นรัฐใหม่หลายรัฐ รัฐเดิมก็ย่อมหมดสภาพความเป็นรัฐโดยมีรัฐใหม่เข้ามาแทนที่ เช่น ในปี ค.ศ. 1919 ออสเตรีย-ฮังการี ได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น 3 รัฐ คือ รัฐเชคโกสโลวาเกีย รัฐออสเตรีย และรัฐฮังการี

เมื่อสิ้นสภาพความเป็นรัฐ สิทธิและหน้าที่ของรัฐนั้นก็สิ้นสุด สนธิสัญญาที่ทำไว้ก็ใช้บังคับไม่ได้

การได้ดินแดนของรัฐ

รัฐอาจได้ดินแดนโดยวิธีต่าง ๆ หลายวิธีซึ่งอาจจะเป็นการครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ หรือได้ดินแดนบางส่วน หรือทั้งหมดของรัฐอื่น ในกรณีหลังรัฐที่เสียดินแดนก็หมดสภาพความเป็นรัฐ เพราะถูกผนวกเข้ากับรัฐที่ได้ดินแดน การได้ดินแดนของรัฐอาจแยกออกเป็น

1. โดยการใช้กำลัง
2. การถูกยกให้
3. การครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ
4. การได้ดินแดนโดยธรรมชาติ
5. การครอบครองโดยปรักษ์
6. การได้โดยคำพิพากษาของศาล อนุญาโตตุลาการ หรือมติขององค์การระหว่างประเทศ

1. โดยการใช้กำลัง ในครั้งโบราณการได้ดินแดนของรัฐส่วนใหญ่ มักจะได้อาจจากการรบ ซึ่งรัฐที่มีชัยชนะก็มีสิทธิจะทำการผนวกดินแดนของรัฐที่พ่ายแพ้มาเป็นของตน ในประวัติศาสตร์มีการได้ดินแดนโดยวิธีนี้มากมาย เช่น อิตาลีผนวกเอธิโอเปีย ใน ค.ศ. 1936 แต่ปัจจุบันกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ยอมรับความชอบธรรมในการได้ดินแดนโดยการใช้กำลัง ซึ่งความคิดดังกล่าว เริ่มปรากฏขึ้นในปี ค.ศ. 1899 ในการประชุมครั้งแรกของกลุ่มประเทศในทวีปอเมริกาที่วอชิงตัน ได้ลงมติว่าการยกดินแดนให้แก่รัฐอื่นที่กระทำภายใต้การคุกคามหรือข่มขู่ด้วยกำลังทหารถือว่าเป็นโมฆะ นอกจากนั้นในปี ค.ศ. 1933 ประเทศในทวีปอเมริกาได้ทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน โดยระบุว่า การผนวกหรือได้ดินแดนโดยวิธีการทำสงครามหรือคุกคามที่จะใช้กำลังถือว่าเป็นโมฆะ กฎบัตร Bogota วันที่ 30 เมษายน 1948 ก็ปฏิเสธไม่ยอมรับความชอบธรรมของการได้ดินแดนโดยการใช้กำลัง การครอบครองดินแดนด้วยกำลังทางทหาร ปัจจุบันถือว่าไม่ก่อให้เกิดการโอนอำนาจอธิปไตยอย่างเด็ดขาด การได้ดินแดนโดยชอบธรรมจะต้องมีการทำสนธิสัญญายกดินแดนให้ มาตรา 52 อนุสัญญากรุงเวียนนาเกี่ยวกับกฎหมายสนธิสัญญา ระบุว่าสนธิสัญญาที่เกิดจากการข่มขู่ หรือใช้กำลังโดยละเมิดต่อกฎบัตรสหประชาชาติถือว่าไม่มีผล

2. การยกให้ โดยปกติการได้ดินแดนของรัฐอื่นจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้มีสนธิสัญญายกดินแดนให้จากรัฐที่เป็นเจ้าของซึ่งอาจเป็นการยกให้โดยเสน่หาหรือขายดินแดนหรือแลกเปลี่ยนดินแดนกันก็ได้ โดยสนธิสัญญาจะกำหนดกระบวนการต่าง ๆ ในอันที่จะมอบดินแดนนั้นให้อยู่ในความครอบครองของรัฐที่ได้รับ ซึ่งอาจจะกำหนดถึงอาณาเขตของดินแดนนั้นวันที่จะทำการมอบดินแดนให้อยู่ภายใต้ความปกครองของรัฐที่จะรับ และบางทีอาจจะกำหนด

หลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในดินแดนที่ถูกยกให้ด้วย
ในประวัติศาสตร์ได้มีการยกดินแดนให้แก่รัฐอื่นโดย

ก. โดยผลแห่งสนธิสัญญาสันติภาพ เช่น สนธิสัญญาแฟรงค์เฟิร์ต
วันที่ 10 พฤษภาคม 1871 ฝรั่งเศสยกอัลซาส-ลอเรน ให้เยอรมัน สนธิสัญญา
แวร์ซายส์ ค.ศ. 1919 เยอรมันคืนอัลซาส-ลอเรนให้ฝรั่งเศส

ข. ยกให้เพื่อเป็นการตอบแทนการช่วยเหลือ เช่น Sardaigne ยก
ชาร์ว และนิซ ให้ฝรั่งเศส เพื่อตอบแทนการช่วยเหลือทางทหาร และสนับสนุน
ทางการเมืองที่ฝรั่งเศสให้แก่ตนในการต่อสู้กับออสเตรีย

ค. โดยการซื้อขาย ฝรั่งเศสขายลยูล์เซียน่า ให้สหรัฐ 60 ล้านฟรังก์
โดยสนธิสัญญา ปี ค.ศ. 1803 โมนาโกขาย Menton และ Roquebrume แก่
ฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1861 รัสเซียขายอลาสก้าแก่สหรัฐเป็นเงินเจ็ดล้านสองแสน
ดอลลาร์ ในปี ค.ศ. 1867 สเปนขายเกาะ Carolines, Mariames และ Palaos
แก่เยอรมัน ในปี ค.ศ. 1899

ง. โดยการแลกเปลี่ยน เยอรมันและเชคโกสโลวาเกียแลกเปลี่ยน
ดินแดนใกล้เคียงแดนของประเทศทั้งสอง ในปี ค.ศ. 1930 สวิสเซอร์แลนด์
กับไลต์เซินสไตน์ แลกดินแดนแถบ Rhin-Wurznerhorn รูมาเนียแลก Bessarabia
กับ Dobrudja ใน ค.ศ. 1878 รัสเซีย อังกฤษแลก Helzgtoland กับดินแดน
อาฟริกาตะวันออกของเยอรมัน

3. การครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ คือการเข้าครอบครอง
ดินแดนที่ยังไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐใด หรืออาจจะเคยอยู่ภายใต้
อธิปไตยของรัฐอื่นมาก่อนแต่รัฐนั้นได้ทอดทิ้งไปแล้ว ซึ่งการเข้าครอบครอง
ต้องกระทำโดยรัฐหรือในนามของรัฐ เอกชนที่เข้าครอบครองไม่มีสิทธิที่จะ
อ้างอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนนั้นได้ นอร์เวย์เคยผนวกเกาะ Jan Mayen
ซึ่งชาวนอร์เวย์ผู้นึงยึดครองอยู่ ในปี ค.ศ. 1929 ในประวัติศาสตร์รัฐบางรัฐ
ได้มอบให้บริษัทการค้าของอาณานิคมทำการครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ
เช่น บริษัทอังกฤษอินเดียตะวันออก บริษัทฮอลแลนด์อินเดียตะวันออก
บริษัทฝรั่งเศสอินเดียตะวันออก บริษัทอังกฤษบอร์เนียวเหนือ บริษัทเหล่านี้
ได้มอบหมายจากมหาอำนาจที่ต้องการล่าอาณานิคมในขณะนั้นให้ทำการยึด
ครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของในนามของรัฐนั้น

ในศตวรรษที่ 14 และ 15 เมื่อมีการค้นพบดินแดนใหม่ เช่น ทวีปอเมริกา โป๊ปเล็กซานเดอร์ที่ 6 ถือว่าตนมีอำนาจจะยกดินแดนที่ค้นพบนั้นให้แก่รัฐใดก็ได้ แต่เนื่องจากโป๊ปขาดความยุติธรรมจึงทำการยกดินแดนที่ค้นพบใหม่ให้แก่โปรตุเกสและสเปนเสียหมดโดยแบ่งโลกออกเป็น 2 ส่วน นับจากทางใต้ของกรีนแลนด์ไปจนถึงปากแม่น้ำอเมซอน และกำหนดว่าดินแดนทางด้านตะวันตกของเส้นแบ่งเขตเป็นของสเปน ด้านตะวันออกเป็นของโปรตุเกส ประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับแบ่งส่วนดินแดน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ ซึ่งเป็นมหาอำนาจอยู่ในขณะนั้น ได้ประกาศไม่ยอมรับการกระทำของโป๊ป Grotius ก็ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของโป๊ป ต่อมาเกิดมีความคิดเห็นที่ยอมรับกันว่า รัฐใดได้พบดินแดนก่อนโดยแสดงเจตนาจะเป็นเจ้าของซึ่งอาจทำเครื่องหมายไว้ เช่น ตั้งไม้กางเขน หรือเครื่องหมายอย่างอื่นก็เป็นสิทธิของรัฐนั้น ในปี ค.ศ. 1764 ได้เกิดข้อพิพาทระหว่างสเปนกับฝรั่งเศส โดยสเปนเป็นผู้ค้นพบเกาะก่อน แต่ไม่ได้ครอบครองและฝรั่งเศสได้เข้าไปครอบครองในปี ค.ศ. 1764 ต่อมาจึงได้มีการทำสนธิสัญญา วันที่ 28 ตุลาคม 1790 กำหนดว่าการได้ดินแดนที่ไม่มีเจ้าของนอกจากจะมีเจตนาเป็นเจ้าของแล้วจะต้องมีการเข้าครอบครองด้วย เพียงแต่ทำเครื่องหมายอย่างเดียว ยังไม่เพียงพอที่จะถือกรรมสิทธิ์ได้ อนุญาโตตุลาการได้ยึดหลักการดังกล่าวเป็นแนวทางในการตัดสินข้อพิพาทหลายราย เช่น ข้อพิพาทระหว่างอังกฤษกับโปรตุเกส ในปี ค.ศ. 1870 เกี่ยวกับ เกาะ Bulama ข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดน Angra-Pequena ระหว่างเยอรมันกับอังกฤษ ใน ค.ศ. 1886 นอกจากนั้นยังได้มีการทำสนธิสัญญาที่กรุงเบอร์ลิน เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 1885 ระหว่างประเทศในทวีปยุโรปเกี่ยวกับการครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของในทวีปอาฟริกาโดยกำหนดเงื่อนไข 2 ประการ คือ

1. ต้องแจ้งการครอบครองดินแดนต่อรัฐอื่น
2. ต้องมีการครอบครองอย่างแท้จริง โดยสามารถที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย และสิทธิต่าง ๆ เหนือดินแดนดังกล่าว ใช้อำนาจอธิปไตยบนดินแดนนั้น และสามารถให้บริการสาธารณะที่จำเป็นแก่ประชาชนด้วย

การครอบครองดินแดนต้องกระทำโดยองค์การของรัฐ เอกชนหรือองค์การของเอกชน และบริษัทการค้าไม่สามารถเข้าครอบครองดินแดนได้อันเป็นการครอบครองต้องกระทำติดต่อกันมีลักษณะถาวร ไม่ใช่ชั่วคราว

ต่อมาได้มีการทำอนุสัญญาแซงก์-แซร์แมงค์ วันที่ 10 สิงหาคม 1919 ยกเลิกสัญญากรุงเบอร์ลินดังกล่าวข้างต้น เพราะไม่มีดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ ในทวีปอาฟริกาให้ครอบครองอีกแล้ว แต่หลักการในสนธิสัญญาเบอร์ลินที่กำหนดว่าต้องมีการครอบครองดินแดนอย่างแท้จริงยังคงเป็นหลักเกณฑ์ที่ยอมรับถือเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ แต่สำหรับการแจ้งการครอบครองของดินแดนต่อรัฐอื่น กฎหมายระหว่างประเทศยังไม่ถือว่าเป็นการบังคับที่รัฐซึ่งครอบครองดินแดนจำเป็นจะต้องแจ้งการครอบครองดินแดนต่อรัฐอื่น จึงจะถือว่าสมบูรณ์ สำหรับทะเลหลวง Grotius เห็นว่าการครอบครองทะเลหลวงเป็นสิ่งที่กระทำมิได้

4. การได้ดินแดนโดยธรรมชาติ รัฐอาจจะได้ดินแดนโดยผลของธรรมชาติ เช่น ทิ้งอกริมตลิ่ง ริมแม่น้ำ หรือฝั่งทะเล ตามหลักกฎหมายโรมันถือว่าสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ากับสิ่งที่เป้นประธานยอมเป็นทรัพย์สินของผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เป็นประธาน เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 1308 ระบุว่า ที่ดินแปลงใดเกิดทิ้งออก ริมตลิ่ง ทิ้งออกยอมเป็นทรัพย์สินของเจ้าของที่แปลงนั้น นอกจากนั้นรัฐอาจจะได้ดินแดนโดยการกระทำของรัฐเอง เช่น ถมที่ดินขยายพื้นที่ออกไป หรือทำพื้นที่ในทะเลให้แห้งเป็นพื้นดินได้ ในปี ค.ศ. 1933 ฮอลแลนด์เคยทำเขื่อนกั้นอ่าว Zuy-dersee จากน้ำทะเลทำให้พื้นที่ของอ่าวแห้ง และฮอลแลนด์ได้ที่ดินเพิ่มขึ้น

5. การครอบครองโดยปรำภักษ์ (Prescription) เป็นวิธีการที่รัฐได้ดินแดนโดยการครอบครองและใช้อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนนั้นมาเป็นเวลานาน โดยดินแดนนั้นเคยเป็นของรัฐอื่นมาก่อน แต่รัฐนั้นได้ทอดทิ้งไปและรัฐที่ได้ดินแดนได้ทำการครอบครองโดยรัฐที่เป็นเจ้าของเดิมไม่ได้คัดค้าน อีกทั้งรัฐอื่นก็ไม่ได้โต้แย้ง การครอบครองจะต้องติดต่อกันเป็นระยะเวลาและมิสภาพที่เห็นได้ชัดคล้ายกับการครอบครองโดยปรำภักษ์ตามกฎหมายแพ่งพาณิชย์ของไทย กฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้กำหนดระยะเวลาของการครอบครอง

เอาไว้ตายตัว แต่โดยปกติรัฐก็ต้องครอบครองดินแดนนั้นเป็นเวลานาน อาจจะเป็น 30 ปี-400 ปี Grotius มีความเห็นว่าระยะเวลาที่รัฐเข้าครอบครองนั้นจะต้องนานจนจำไม่ได้ สำหรับ Vattel คิดว่าผู้ครอบครองจะได้กรรมสิทธิ์ในดินแดนนั้น ก็ต่อเมื่อเจ้าของเก่าไม่ใช้สิทธิหรือเฉยอยู่เป็นเวลาหลายปี

6. ได้ดินแดนโดยคำพิพากษาของศาลหรืออนุญาโตตุลาการหรือองค์การระหว่างประเทศ เช่น คำพิพากษาของศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีกรีนแลนด์ตะวันออก และมติของสมัชชาสหประชาชาติเกี่ยวกับการตั้งรัฐอิสราเอลใน ค.ศ. 1947

หลักการป้องกันตนเองของรัฐ

สิทธิในการป้องกันตนเอง (self defence) เป็นที่ยอมรับทั้งในกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศ ในศตวรรษที่ 19 ถือว่ารัฐอาจใช้กำลังในกรณีที่มีความมั่นคงถูกคุกคาม หรือผลประโยชน์ของชาติถูกกระทบกระเทือนภายใต้ข้ออ้างของการป้องกันตนเอง เงื่อนไขในการใช้สิทธิป้องกันตนเองตามจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่ยอมรับเกิดจากคดี Caroline กรณีพิพาทระหว่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในปี ค.ศ. 1837 ซึ่งเรือของสหรัฐอเมริกาได้บรรทุกขบวนการค้าทาสที่ลี้ภัยไปอยู่ในสหรัฐอเมริกาและอาวุธ ไปช่วยกบฏคานาดา ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้ปกครองของอังกฤษ ขณะที่เรือจอดอยู่ใกล้ท่าเรือแคนาดาได้ถูกทหารคานาดาโจมตียึดอาวุธและปล่อยให้เรือลอยตามน้ำไปตกในน้ำตกเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บหลายคน สหรัฐได้ประท้วงอังกฤษกล่าวหาว่าอังกฤษละเมิดอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนแต่อังกฤษอ้างว่าทำเพื่อป้องกันตนเอง รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐ Webster จึงได้ส่งบันทึกไปยังรัฐบาลอังกฤษ วางหลักเกณฑ์การป้องกันตัวว่า การป้องกันตนเองจะกระทำได้

1. เพราะมีความจำเป็นรีบด่วน ชัดเจนไม่ได้
2. ไม่มีทางอื่นให้เลือก และไม่มีเวลาให้พิจารณา

อนึ่ง การกระทำที่ดำเนินการนั้นจะอยู่ในลักษณะที่พอเหมาะพอควรกับสถานการณ์และอยู่ในขอบเขตของความจำเป็น หลักการของ Webster เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นเพียงหลักปฏิบัติที่รัฐยอมรับเท่านั้น นอกจากนั้นในคดี Virginius ระหว่างอังกฤษ - สเปนในปี ค.ศ. 1873 ก็ยอมรับกันว่า

เรือรบสเปนสามารถจับเรือสหรัฐอเมริกา Virginius ซึ่งให้ความช่วยเหลือแก่ชาวคิวบาที่ต่อสู้กับสเปนเพื่อเป็นอิสระในทะเลหลวงได้โดยอ้างหลักการป้องกันตนเอง แต่ไม่มีสิทธิพิพากษาหรือประหารชีวิตลูกเรือ เรื่องมีอยู่ว่า ในปี ค.ศ. 1873 ได้มีกรณีพิพาทระหว่างอังกฤษ-สเปน กล่าวคือเรือสหรัฐอเมริกา Virginius บรรทุกกบฏชาวคิวบาและคนอังกฤษซึ่งเป็นที่ปรึกษา เรือถูกจับกลางทะเลโดยเรือรบสเปน le tornado (ขณะนั้นคิวบายังเป็นเมืองขึ้นของสเปน) เจ้าหน้าที่สเปนได้ทำการประหารชีวิตบุคคลบางคนซึ่งมีคนอังกฤษรวมอยู่ด้วยในเรือโดยไม่มีการพิพากษา อังกฤษคัดค้านต่อการประหารชีวิตที่รวบรัด แต่ยอมรับความถูกต้องของการจับเรือว่าเข้าในลักษณะการป้องกันตนเอง แต่กล่าวว่าภายหลังการจับเรือแล้วสเปนไม่อยู่ในฐานะที่จะประหารชีวิตบุคคลบนเรือโดยอ้างหลักการป้องกันตนเองอีก

ตามทฤษฎีของรัฐบาลอังกฤษ ในเมื่อมีการกระทำที่เป็นปรปักษ์ต่อรัฐอื่นเกิดขึ้น ภายใต้ร่มธงของชาติหนึ่ง ชาติที่เสียหายอาจจะใช้มาตรการบังคับซึ่งกระทำได้ โดยอาศัยหลักการป้องกันตนเอง แต่ต้องเป็นอันตรายที่เข้ามาใกล้ และต้องแจ้งให้รัฐเจ้าของธงทราบโดยทันทีอีกทั้งต้องส่งมอบบุคคลในเรือให้แก่รัฐเจ้าของธงเพื่อจะได้ถูกลงโทษตามกฎหมายของรัฐเจ้าของธง ถ้าเกิดความเสียหายเพราะข้อสงสัยไม่มีมูลความจริง รัฐที่จับต้องชดเชยค่าเสียหาย ฝรั่งเศสในสงครามอัลจีเรียก็เคยตรวจค้นเรือต่างชาติที่สงสัยว่าจะขนอาวุธไปให้ฝ่ายกบฏชาติ แม้ว่าจะได้รับการคัดค้านจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เช่น ยูโกสลาเวีย โปแลนด์ และเยอรมันตะวันตก การใช้สิทธิป้องกันตัวเป็นอำนาจของรัฐจะพิจารณาว่าเมื่อไหร่ตนเองอยู่ในฐานะที่จำเป็นจะต้องป้องกันตนเอง แต่รัฐอื่นอาจไม่เห็นพ้องด้วยก็ได้การอ้างหลักป้องกันตนเองเพื่อเป็นข้ออ้างในการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศจะกระทำได้ภายในขอบเขตที่จำเป็นของการป้องกันตนเอง

การส่งทหารไปทำลายเรือ Caroline ไม่เป็นเหตุผลเพียงพอให้อังกฤษไปตั้งฐานอยู่ในดินแดนสหรัฐอย่างถาวร M. Borah (ประธานคณะกรรมการกิจการต่างประเทศของสภาสูงสหรัฐ) กล่าวว่า เมื่อการโจมตีหยุดและอันตรายได้หมดไปแล้ว สิทธิการป้องกันตนเองก็ย่อมสิ้นสุดลงด้วย

มีปัญหาว่าสิทธิการป้องกันตัวนั้นจะขยายความไปถึงการโจมตีก่อนเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกรุกรานได้หรือไม่ นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าการป้องกันตัวอาจจะกระทำในลักษณะที่อันตรายของการรุกรานใกล้จะมาถึงโดยไม่จำเป็นว่าการรุกรานนั้นจะต้องกระทำแล้ว ซึ่งพ้องกับความเห็นของ Webster ที่เห็นว่า การป้องกันตัวอาจจะกระทำในกรณีอันตรายใกล้จะมาถึง ความคิดเห็นดังกล่าวน่าจะมีเหตุผลในสถานะการณ์ปัจจุบันเพราะการทำสงครามปรมาณูจะต้องอาศัยความรวดเร็วจึงจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ

การโจมตีก่อนโดยอาศัยหลักป้องกันตนเป็นเหตุผลที่อิสราเอลกล่าวอ้างในการโจมตีอียิปต์ใน ค.ศ. 1967 แต่ศาลระหว่างประเทศในคดีช่องแคบ Corfu ไม่ยอมรับสิทธิการป้องกันตัวโดยการโจมตีก่อนโดยกล่าวว่าเรือของอังกฤษอาจจะเตรียมพร้อมได้เพื่อโต้ตอบการโจมตีแต่ไม่สิทธิไปโจมตีเรือของอัลบาเนียก่อนเพื่อป้องกันถูกอัลบาเนียโจมตี นอกจากนั้นมติสมัชชาสหประชาชาติที่ 3314 ถือว่ารัฐที่ใช้กำลังก่อนจะถูกสันนิษฐานว่าเป็นผู้รุกราน ซึ่งคณะกรรมการความมั่นคงจะเป็นผู้พิจารณาเท่ากับสหประชาชาติไม่ยอมรับหลักการโจมตีก่อน โดยอ้างสิทธิป้องกันตนเอง

สิทธิป้องกันตัวเป็นสิทธิประจำตัวของรัฐ แม้ว่าจะเป็นรัฐเป็นกลางถาวร เช่น สวิตเซอร์แลนด์ หรือออสเตรีย แต่รัฐเหล่านี้ก็มีสิทธิป้องกันตนเอง กติกา Briand-Kellogg ถือว่าสงครามเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็ยังยอมรับสิทธิการป้องกันตัวของรัฐ เช่นเดียวกัน

กฎบัตรสหประชาชาติได้พยายามจำกัดขอบเขตของการป้องกันตนเองของรัฐให้อยู่ในวงแคบ โดยมาตรา 51 ได้ระบุว่า “ไม่มีข้อความใดในกฎบัตรฉบับปัจจุบันที่จะรื้อถอนสิทธิธรรมชาติในการป้องกันตนเองโดยลำพังหรือโดยร่วมกันในกรณีที่สมาชิกของสหประชาชาติได้ตกเป็นเป้าหมายของการรุกรานด้วยอาวุธจนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงจะได้ดำเนินการที่จำเป็นเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศมาตรการที่สมาชิกได้ดำเนินไปในการใช้สิทธิป้องกันตนเองนี้ จักต้องรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบโดยทันที และจักไม่กระทบกระเทือนอำนาจและความรับผิดชอบ

ของคณะมนตรีความมั่นคงภายใต้กฎบัตรฉบับปัจจุบันที่จะดำเนินการในทุก
ขณะในลักษณะที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อชำระไว้หรือสถาปนากลับคืนมาซึ่งสันติ-
ภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ

สิทธิการป้องกันตามมาตรา 51 มีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. มีลักษณะเป็นการชั่วคราว หมายถึง ทำการป้องกันตัวแล้วรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบโดยทันที และกระทำการป้องกันตัวได้จนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงเข้ามาดำเนินการแทน

2. ต้องถูกโจมตีโดยกำลังอาวุธก่อน

3. มาตรการที่ใช้ต้องได้สัดส่วนกับความจำเป็นในการป้องกันตน
Dr. Pinto กล่าวว่า วิธีการที่ใช้ต้องจำเป็นและเพียงพอที่จะยุติและห้ามการ
รุกราน กฎบัตรสหประชาชาติยอมให้รัฐใช้กำลังได้ในการป้องกันตัว แต่
ต้องเป็นการถูกรุกรานด้วยอาวุธก่อน มิใช่เพื่อลงโทษรัฐที่ละเมิดกฎหมาย
ระหว่างประเทศ เช่น ละเมิดสนธิสัญญาหรือไม่ขัดใช้หนี้สิน ศาลอาชญากร
นูแฮมเบอร์กสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ตัดสินว่า การที่เยอรมันรุกราน
เดนมาร์กและนอร์เวย์ไม่ใช่เป็นการป้องกันตัว แต่เป็นการรุกราน นอกจากนี้
นั้นมาตรา 51 กฎบัตรสหประชาชาติยังยอมให้มีการป้องกันร่วมกันของรัฐ
ซึ่งอาจจะอยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรือไม่ก็ได้ การป้องกันร่วมกันหมายถึงรัฐ
หลายรัฐร่วมในการป้องกันตนเอง โดยผูกพันที่จะช่วยเหลือถ้ารัฐสมาชิกใด
ถูกรุกราน เช่น สนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือและกติกาวอร์ซอ ศาลระหว่าง
ประเทศได้ตัดสินเมื่อ 27 มิถุนายน 1986 ยอมรับหลักการป้องกันโดดเดี่ยว
และป้องกันร่วมกัน แต่กำหนดว่าจะต้องเป็นการตอบโต้การรุกรานที่กระทำ
ต่อตนด้วยอาวุธ ต่อมาสมัชชาสหประชาชาติได้กำหนดให้รัฐที่ใช้สิทธิป้องกัน
ตนเองต้องประกาศภายใน 24 ชั่วโมงภายหลังเริ่มการต่อสู้ว่ารัฐตนพร้อมที่
จะหยุดการปฏิบัติการทางทหารและถอนกองทัพของตนในกรณีที่ได้รุกเข้าไป
ในดินแดนหรือทะเลอาณาเขตของรัฐอื่น ถ้าฝ่ายตรงข้ามปฏิบัติเช่นเดียวกัน
ตามวิธีการที่คู่พิพาทตกลงด้วยกันหรือตามที่องค์การที่มีอำนาจชี้แนะแก่คู่
กรณี

นับตั้งแต่การก่อตั้งองค์การสหประชาชาติได้มีการอ้างหลักการป้องกันตัวบ่อยครั้ง เช่น ฝรั่งเศสในสงครามอัลจีเรียได้ทำการจับเรือในทะเลหลวง โดยอ้างหลักการป้องกันตัว เพื่อไม่ให้ส่งอาวุธให้กับภูอัลจีเรีย การปิดล้อมคิวบาในปี ค.ศ. 1962 สหรัฐอ้างหลักการป้องกันตัวของสหรัฐและประเทศลาตินอเมริกัน ทั้งที่ไม่ได้มีการรุกรานด้วยอาวุธจากคิวบา ใน

กรณีสงคราม Falkland ระหว่างอังกฤษ-อาร์เจนตินา ในปี ค.ศ. 1982 ซึ่ง
อาร์เจนตินาบุกรุกเกาะ Falkland ของอังกฤษ อังกฤษได้อ้างหลักการป้องกัน
ตัวโดยสมเหตุผล